

REVITALIZÁCIA BAROKOVÉHO OBJEKTU ŽREBČÍN KOPČANY

ŠTÚDIA

Názov : Revitalizácia barokového objektu - Žrebčín Kopčany
Miesto stavby : Kopčany
Kraj : Trnavský
Charakter stavby: Kultúrna pamiatka evidenčné číslo podľa štátneho zoznamu: 2132/1
Autor štúdie : Ing.arch. Michal Hučko TEAM 3
Bazovského 19, 841 01 Bratislava
Dátum : Január 2008

Pre potreby projektu: Slovensko – Rakúska platforma na rekonštrukciu žrebčín
v Kopčanoch, č. zmluvy 141-13-036, ktorý je realizovaný v rámci programu INTERREG IIIA
Slovenská republika - Rakúsko

A. SPRIEVODNÁ SPRÁVA	
A1. Identifikačné údaje stavby a investora	2
A2. Prehľad východiskových podkladov	2
A3. Vecné a časové väzby na okolitú výstavbu, súvisiace investície	2
A4. Prehľad užívateľov a prevádzkovateľov	2
A5. Termíny začatia a dokončenia stavby, lehota výstavby	2
A6. Ekonomické hodnotenie stavby	3
B. SÚHRNNÁ TECHNICKÁ SPRÁVA	
B1. Charakteristika územia stavby	4
B1.1 Zdôvodnenie polohy a stavu staveniska	4
B1.2 Príprava na revitalizáciu objektu Žrebčín	12
B2. Urbanistické, architektonické a stavebno-technické riešenie	12
B2.1 Zdôvodnenie urbanistického, architektonického, výtvarného a stavebno-technického riešenia stavby	
1. Charakteristika a popis pamiatky z hľadiska historického	12
2. Umelecko-historický rozbor	18
3. Charakteristika a popis pamiatky z hľadiska architektonického	25
4. Význam dvorných a štátnych žrebčínov Habsburskej monarchie pri šľachtení úžitkových typov a plemien teplokrvných koní.	26
B2.1.1 Stavebno-technické riešenie	
Program pamiatkových úprav Kopčany- žrebčín	29
Stavebno-technické riešenie – nový stav	39
Statická obhliadka-stupeň I. podľa Znaleckého štandardu	40
Konštrukčno – technický popis stavby	41
Použité stavebné materiály, požiarne odolnosť	42
Klimatické deštrukčné činitele a ich vplyv na stavbu	42
B2.2 Riešenie dopravy	44
B2.3 Starostlivosť o životné prostredie	44
B2.4 Starostlivosť o bezpečnosť práce	44
B2.5 Protipožiarne zabezpečenie stavby	45
B3. Technické vybavenie	45
B3.1 Zdravotechnika	45
B3.2 Vykurovanie	45
B3.3 Vonkajšie silnoprúdové rozvody – Prípojka NN	46
B3.4 Umelé osvetlenie a vnútorné silnoprúdové rozvody, bleskozvod, slaboprád	46

A. SPRIEVODNÁ SPRÁVA

- A1. Identifikačné údaje stavby a investora
- A2. Prehľad východiskových podkladov
- A3. Vecné a časové väzby na okolitú výstavbu, súvisiace investície
- A4. Prehľad užívateľov a prevádzkovateľov
- A5. Termíny začatia a dokončenia stavby, lehota výstavby
- A6. Ekonomické hodnotenie stavby

A1. Identifikačné údaje stavby a investora

Názov stavby : Revitalizácia barokového objektu Žrebčín Kopčany
Miesto stavby : Kopčany
Okres : Skalica
Kraj : Trnavský
Charakter stavby: Kultúrna pamiatka evidenčné číslo podľa štátneho zoznamu: 2132/1
Autor projektu : Ing.arch. Michal Hučko TEAM 3
Bazovského 19, 841 01 Bratislava
Stupeň : Štúdia
Dátum : Január 2008

A2. Prehľad východiskových podkladov

- Územný plán sídla Kopčany /2004/
- Kópia z pozemkovej mapy hranice Ochranného pásma a Národnej kultúrnej pamiatky z roku 1988 /lokalita žrebčína v Kopčanoch/
- Hranice Ochranného pásma Národnej kultúrnej pamiatky /zámok v Holíči/
- z roku 1992 , vyrobená na základe základnej mapy ČSFR
- Fotodokumentácia
- Kópia z pozemkovej mapy 1 : 2880
- Rozbory a prieskumy Žrebčína Kopčany
- Domeranie jestvujúceho stavu
- Vizuálna obhliadka dotknutého územia

A3. Vecné a časové väzby na okolitú výstavbu, súvisiace investície

Realizáciu stavby jej dokončenie a danie do prevádzky podmieňuje časové zabezpečenie nasledovných súvisiacich investícií:

- zrealizovanie nových vonkajších inžinierskych sietí a ich prípojk

A4. Prehľad užívateľov a prevádzkovateľov

Užívateľom a prevádzkovateľom stavby je JACK (Jazdecké a agroturistické centrum Kopčany. Celý objekt patrí obci Kopčany.

A5.Termíny začatia a dokončenia stavby, lehota výstavby

Projektová dokumentácia (realizačný projekt): 01.2009

Termín začatia stavby:	03.2010
Termín dokončenia stavby:	03:2015
Lehota výstavby:	60 mesiacov

A6. Ekonomické hodnotenie stavby, plošné ukazovatele

Žrebčín objekt - stavebná časť		
Prízemie	: 5760 m2 x 30.000.-Sk	= 172.800.000.-Sk
Poschodie	: 5760 m2 x 30.000.-Sk	= 172.800.000.-Sk
Suterén	:	= 24.400.000.-Sk
Spolu		370.000.000.-Sk
Spevnené plochy a parkové úpravy		
	14 400 m2	40.000.000.-Sk
Dostihová dráha so zázemím		
	100 000 m2	60.000.000.-Sk

B. SÚHRNNÁ TECHNICKÁ SPRÁVA

B1. Charakteristika územia stavby

B1.1 Zdôvodnenie polohy a stavu staveniska

B1.2 Príprava na revitalizáciu objektu Žrebčín

B2. Urbanistické, architektonické a stavebno-technické riešenie

B2.1 Zdôvodnenie urbanistického, architektonického, výtvarného a stavebno-technického riešenia stavby

5. Charakteristika a popis pamiatky z hľadiska historického

6. Umelecko-historický rozbor

7. Charakteristika a popis pamiatky z hľadiska architektonického

8. Význam dvorných a štátnych žrebčínov Habsburskej monarchie pri šľachtení úžitkových typov a plemien teplokrvných koní.

B2.1.1 Stavebno-technické riešenie

Program pamiatkových úprav kopčany- žrebčín

Stavebno-technické riešenie – nový stav

Statická obhliadka-stupeň I. podľa Znaleckého štandardu-Vizuálna obhliadka

Konštrukčno – technický popis stavby

Použité stavebné materiály, požiarne odolnosť

Klimatické deštrukčné činitele a ich vplyv na stavbu

B2.2 Riešenie dopravy

B2.3 Starostlivosť o životné prostredie

B2.4 Starostlivosť o bezpečnosť práce

B2.5 Protipožiarne zabezpečenie stavby

B3. Technické vybavenie

B3.1 Zdravotechnika

B3.2 Vykurovanie

B3.3 Vonkajšie silnoprúdové rozvody – Prípojka NN

B3.4 Umelé osvetlenie a vnútorné silnoprúdové rozvody, bleskozvod, slaboprád

B1. Charakteristika územia stavby

B1.1. Zdôvodnenie polohy a stavu staveniska

KOPČANY - ZÁHRADY ZÁHORIA

Rozsah a kvalita historických pamiatok je v Kopčanoch mimoriadna. Bohužiaľ, návštevník, ktorý v súčasnosti cez obec prechádza, alebo sa v nej aj zastaví, sa o týchto hodnotách nedozvie, alebo dostane len čiastočné informácie.

Výsledky archeologických prieskumov potvrdzujú predpokladaný názor, že historické pamiatky, ktoré sa zachovali na tomto území majú mimoriadnu historickú hodnotu. Napríklad kostol sv. Margity Antiochijskej, v Kopčanoch bol postavený už v období Veľkej Moravy a patrí do kontextu archeologických nálezov v mikulčickej lokalite Vally. Žrebčín z obdobia baroka si zase pamätá obdobie najväčšieho rozkvetu Rakúsko-Uhorskej monarchie v 17.storočí. Významovo posúvajú aj ostatné historické nálezy obec Kopčany do novej polohy. Ako odozva archeologického výskumu bol nedávno vypracovaný aj návrh Archeologického parku Mikulčice - Kopčany.

Akýkoľvek projekt, ktorý ponúka pamiatkové alebo krajinárske objekty a chce prosperovať, musí zohľadňovať v prvom rade zákonitosti cestovného ruchu. Snahou štúdie revitalizácie objektu žrebčina je zosumarizovať všetky doterajšie historické prieskumy a rozbor z celého dotknutého územia a dať ucelený názor na jeho

komplexné využitie. Žrebčín aj s príslušným územím sme rozdelili v projekte do viacerých samostatných no vzájomne prepojených a fungujúcich častí:

- **Informačno-propagačné centrum** s múzeom v objekte Kašielik (reprezentačná časť obce Kopčany)
- **vzdelávacie centrum**
- **jazdecký oddiel** so svojim zázemím (medzinárodná jazdecká turistika)
- **rekondično-rehabilitačné** a edukačné centrum s medzinárodným prepojením.
- **dostihová dráha** so zázemím - obnovenie dostihovej histórie Holíčskeho panstva anglického plnokrvníka
- **ubytovacia časť**
- **reštaurácia s vinotékou**
- **remeselný dvor** (keramická dielňa, kováčska dielňa, sedlári, kolári, dielne s umeleckým zameraním.....)
- **archeologický park**
- **holíčsky hrad**
- **holíčske letisko**. Toto zariadenie je ďalším otvoreným potenciálom pre obohatenie rekreácie
- **kačenáreň** - po rekonštrukcii by slúžila ako pohostinské zariadenie, ubytovňa a základňa pre archeologickú činnosť, súčasne by slúžila aj pre účely propagácie historického podniku na odchyt divých kačíc.
- **rybníky** rybolov
- napojenie na **cyklotrasy** , vznikajúce **jazdecké cesty** a **vodná turistika**
- **pešia turistika** - tu prichádza do úvahy predovšetkým návšteva historických lokalít v obci a najbližších prírodných zaujímavostí v jej okolí:

1. Kostol sv. Margity Antiochijskej
2. žrebčín - Štít
3. Lokalita zariadenia bývalého podniku pre odchyt divých kačíc vrátane zvyšku domu "Kačenáreň"
4. Socha sv. Jana Nepomuckého
5. Kostol sv. Štefana
6. Zvonica na "trícátku"
7. Rodičovský /rodný/ dom T. G. Masaryka
8. Rodný dom Damborského
9. Škola T. G. Masaryka

Celé územie sa stane cieľom turistiky čo podporia v blízkom okolí najmä lokality vodných plôch, rieka Morava, po vybudovaní mostíka mikulčický areál Valy, Holíč a Hodonín. Hlavnú atrakciu v okolí obce ponúka turistika na koňoch a v záprahu s prepojením na jazdecké cesty Rakúska a v Čiech. Vďaka týmto novým možnostiam revitalizácia žrebčina dostáva z veľkej časti svoju pôvodnú náplň a tou je využitie koní aj v treťom tisícročí. Dobudovaním dostihovej dráhy vznikne 100 hektárová plocha s 1000 možnosťami jej využitia.

Zopár kilometrov od hraníc s Českou republikou, Rakúskom a takisto aj od Bratislavy má šancu vzniknúť nezameniteľný svet, ktorý možno objavovať : svet "Kopčany-záhrady Záhoria"

Zdravie, odpočinok, šport, radosť zo života, spoločnosť tu budú dominovať a urobiť Kopčany miestom medzinárodného stretávania a komunikácie, tak ako to po dlhý čas bolo.

Budúcnosť bude poznačená šarmom dávnych storočí v spojení s fascináciou budúcnosti. Plné priehrštia možností tráviť aktívne a exkluzívne svoj voľný čas.

Vzniknú tu najrozličnejšie ťažiská (záhrady) nového sveta oddychu:

- **záhrada turfu** - v jej ťažisku stojí dostihový šport, so všetkou svojou fascináciou a emóciami.
- **záhrada koní** - drezúrne, parkúrové, honebné a rekreačné jazdenie
- **wellness záhrada** - športová medicína, alternatívne liečebné metódy, športová a zdravotná masáž, oddychové a okrášľujúce zariadenia.
- **event záhrada** - závodisko ako alternatívne, nezvyčajné miesto pre kultúrne, umelecké aktivity, filmové prezentácie, podujatia pod holým nebom "Open-Air show", športové podujatia, súkromné podujatia, veľtrhy, výstavy atď.
- **záhrada gastronómie** - od stánku s rýchlym občerstvením až po hviezdickovú reštauráciu sa môže človek nechať v zeleni rozmaznávať.
- **športová záhrada** - všetky možné druhy športových činností majú nájsť domov v Kopčanoch: golf, tenis, plážový volejbal, rugby, basebal, lukostreľba, kroiket ...
- klubová záhrada - etablovanie sa klubového života, za podpory medzinárodných združení a spoločností
- **záhrada archeológie** - cesty do minulosti, jazdecká archeológia

DOSTIHOVÁ DRÁHA - MIESTO KONANIA

Dostihová dráha v štýle Freudenau umiestnená na západ od žrebčína bude oplývať atmosférou dostihových závodísk Rakúsko-Uhorskej monarchie. Poskytne jedinečnú možnosť poriadať akcie na veľkom priestranstve s možnosťou využitia priestorov krytých tribún pri nepriaznivom počasí s výhľadom na celú plochu.

Medzi tribúnami - až k dostihovej dráhe bude k dispozícii 15.000 m² trávinatej plochy. Plocha za tribúnami môže byť využitá aj ako parkovisko s rozlohou cca 30.000 m²

Celá parku podobná plocha by mala mať cca 100 ha.

Možnosti:

Indoor: klubové večery, firemné oslavy, narodeniny, svadby, jubileá, konferencie, prednášky, tlačové konferencie, prezentácie, krstiny, vernisáže

Outdoor: štarty balónov, benefičné-gala, módne prehliadky, filmové kulisy, záhradné oslavy, detské oslavy, oslavy pre zamestnancov, Open-Air oslavy, Open Air koncerty, stanové oslavy.

Dostihy: pri všetkých podujatiach je možnosť súkromných pretekov.

Faktá: Možný počet návštevníkov:

- v priestoroch tribún podľa potreby až 14.000 osôb.

- na voľných priestranstvách : ďalších 15.000-20.000 ľudí

Počet miest na parkovanie : 1.500 za tribúnami, ďalších 2.000 v rámci areálu.

Otvorený priestor pre publikum: trávnatá plocha 15.000 m² pred, 30.000 m² za tribúnami pre cca 15.000-20.000 osôb

Priestor pre preteky:

- Cvalová dráha: dĺžka 2.800 m/25 m, trávnik, kočiarové jazdy, súkromné preteky, hony na líšku.

Vo vnútri cvalovej dráhy: rovná dráha: 1.300m/25m trávnik, beh, maratón, tréningová dráha: 2.800/15m trávnik, loptové hry , golf, predvádzanie dravých vtákov.....

2 pieskové (tréningové) dráhy "veľký piesok": 1.500/5m piesok, "malý piesok": 1.000/5 m piesok

ŽREBČÍN MIESTO VZDELÁVANIA, INFORMÁCII A ODDYCHU

Jazdecký klub so zázemím- kapacita cca 60 koní- športové jazdenie, hipporehabilitácia, rekreačné jazdenie, jazdecká turistika, ubytovanie klubových členov

Rekondično-rehabilitačné a edukačné centrum s medzinárodným prepojením.

Viacúčelové sály nad maštalami: vzdelávanie, firemné akcie, filmy, oslavy,

Ubytovanie v podkrovných priestoroch: od športového ubytovania až po apartmány

Reštaurácia s kuchyňou prepojenou na "kaštielik", vinotéka, raňajky, obedy, večere v barokovej záhrade

Vinotéka

Reprezentačné priestory, informačné centrum, múzeum v priestoroch "kaštielik"

Remeselný dvor (prevádzkovateľ ÚĽUV) - keramická dielňa, kováčska dielňa, košíkari,

Administratívne priestory pracovníkov archeologického parku

nútroblok - časť jazdiareň v blízkosti stajní, vo východnej časti baroková záhrada

Rekondično-rehabilitačné a edukačné centrum s medzinárodným prepojením.

MUDr. Karol Hornáček

Ako vedúci lekár fyziatricko-rehabilitačného oddelenia v Bratislave na Bezručovej ul. sa už dlhé roky zaoberá aj hippoterapiou. Je to rehabilitačná metóda, ktorá využíva komplexné liečebné pôsobenie koňa na človeka. Je najrozšírenejšou formou animoterapie-liečby využívajúcej pôsobenie zvierat na človeka. Význam animoterapie v súčasnosti rastie, keďže vzájomnou interakciou človek-zviera sa v poslednom období zaoberá stále viac teoretických, ale aj klinických odborníkov. Je to podmienené neustále sa prehľbujúcim odtŕhaním sa človeka od prírody. Aktivity v hippoterapii vyvrcholili založením Slovenskej hippoterapeutickej asociácie (SHA) v roku 1994, ktorej je tohoto času predsedom.

Vzhľadom na to, že vznikla v súčasnosti potreba založenia centra hippoterapie, ktoré by slúžilo na vzdelávanie a výmenu skúseností na medzinárodnej úrovni, bola vytyčovaná lokalitu žrebčín v Kopčanoch.

Význam „Hipoterapeutického centra“

V oblasti Záhoria nie je vytvorené hippoterapeutické (HT) centrum a v Bratislave ich je nedostatok.

HT možno efektívne využiť v oblasti telesných, mentálnych postihnutí v rámci komplexnej rehabilitácie a ich prípadnej prevencie ako i v oblasti resocializácie. Konkrétne sa HT najčastejšie využíva:

- pri ťažkých neurologických ochoreniach ako je detská mozgová obrna, stavy po náhlych cievnych príhodách, sclerosis multiplex a ďalších
- pri veľmi častých ortopedických poruchách ako je chybné držanie tela u mládeže, ale aj pri skoliózach a následne bolestiach chrbta hlavne u strednej generácie, podporované prácou za počítačom
- pri resocializácii spoločensky ťažšie ovplyvniteľných osôb (osoby s návykom na omamné látky)
- v oblasti ľahších (neurózy,) aj ťažších (psychózy) porúch psychiky
- v oblasti porúch správania a učenia (autisti, ľahšia mozgová dysfunkcia)

Snahou je vytvoriť špičkové polyfunkčné centrum pre HT v oblasti praktickej činnosti, vzdelávania, výskumnej činnosti a medzinárodnej spolupráce. Toto pracovisko by zohrávalo v oblasti HT centrálnu úlohu v rámci Slovenska. Z jeho konkrétnych hlavných zámerov treba zdôrazniť:

- vykonávanie praktickej HT pre pacientov a klientov zo Záhoria, čiastočne z Bratislavy a ako špičkové pracovisko pre oblasť HT aj pre pacientov z celého Slovenska, ak s nimi neboli zatiaľ dosiahnuté očakávané úspechy
 - vykonávali by sa tu každoročne školiace kurzy hippoterapie s odbornou spoluprácou so Slovenskou hippoterapeutickou asociáciou (SHA) a Slovenskou zdravotnou univerzitou
 - záujemcovia o HT by tu každoročne absolvovali prax v rámci školiacich miest
 - v spolupráci so SHA by sa tu poriadali medzinárodné konferencie o HT
 - z pohľadu medzinárodných vzťahov v rámci EÚ možno predpokladať aj väzby na medzinárodné projekty (Pegasus, FRDI).
- atď

KRAJINA

Mikulčické hradisko Vally ostane prezentované v zásade tak, ako doteraz. Zvýrazní sa spôsob prezentácie pôdorysov kostolov, vybuduje sa nové živé výskumné archeologické pracovisko v blízkosti záchytného parkoviska areálu parku, a zvýši sa množstvo kultúrnych aktivít, zameraných na obnovu cyrilo-metodejských tradícií.

Okolité osady a pohrebiská na českej aj slovenskej strane sa stanú predmetom systematického archeologického výskumu, s možnosťou prezentácie vybranej osady formou experimentálnej archeológie, prostredníctvom vedeckej konštrukcie in situ. V danej osade sa môžu poriadat aj workshopy s prevádzaním tradičných remesiel, prislúchajúcim obdobiu raného stredoveku na našom území.

Objekt kostola sv.Margity s príslušným cintorínom bude prezentovaný vo fáze predrománskej, s akceptovaním stredovekých hodnotných detailov. Súčasťou prezentácie bude aj lokalita cintorína, ktorý fungoval až do 20.storočia. Okrem skutočnosti, že kostol po obnove bude prezentovať najstaršiu zachovanú sakrálnu stavbu na Slovensku, bude podľa potreby využívaný pre príležitostné bohoslužby v rámci významných sviatkov, pútí, prípadne komorných rodinných podujatí.

Najvýznamnejším objektom v rámci areálu je **kaštieľ v Holíči**, koncipovaný pôvodne ako vodný hrad, s príslušným francúzskym parkom, bažantnicou a inými zaujímavými hospodárskymi stavbami. S areálom kaštieľa sa počíta ako s múzeom, s možnosťou využitia pre kultúrno-spoločenské aktivity nadštandardného typu. Areál je barokovou alejou priamo napojený na hlavný náučný chodník archeologického parku.

Súčasťou aktivít, ktoré by mohli zatriktívniť predmetné územie je aj **múzeum holíčskej manufaktúry** na výrobu fajansy.

Objekt unikátneho Žrebčína je využitý ako ťažiskový objekt s centrálnou vybavenosťou tak pre slovenskú, ako aj českú stranu. Jeho priestorová kapacita umožňuje, aby sa tu umiestnilo informačné centrum nielen archeologického parku aj s administratívou, požičovňa bicyklov, zabezpečovanie jazdy na koňoch pre celý

areál. Obnoviť tradíciu dostihov v Kopčanoch vybudovaním dostihovej dráhy a jej multifunkčným využitím. Chov koní ako obnova tradičných činností by bola súčasťou programu obnovy kultúrnej barokovej krajiny.

Objekt bývalej horárne -Kačenárne by bol využitý pre účely lapidária, so sústredením rôznych typov exponátov, ktoré nie je možné inštalovať in situ.

Jeho poloha v strede náučného chodníka ho predurčuje pre využitie na účely občerstvenia a hygienickej vybavenosti. Je možné obnoviť chov vodného vtáctva v rybníku.

Prezentácia barokovej kultúrnej krajiny by tak najmä, na slovenskej strane predstavovala akceptovanie barokových cestných komunikácií s koncipovanými priehľadmi. Za pôvodnú barokovú komunikáciu je považovaná severná komunikácia v obci Kopčany, ktorá by sa obnovila vystavaním pôvodného zaniknutého mosta cez rieku Moravu, obnovenie pešej spojnice Holíča a Kopčian prostredníctvom obnoveného parku kaštieľa a aleje, ktorej pohľadový uzáver tvorí na západnej strane kostol sv. Margity a na východnej strane areál kaštieľa, ako aj obnovenie tradičných činností na území, akými bol chov koní v areáli Žrebčína a vodného vtáctva v obnovenom vodnom hospodárstve Kačenárne. Predpokladá sa, že aj rybolov bol integrálnou súčasťou hospodárstva v tečúcich aj stojatých vodách slepých ramien rieky Moravy.

Návrh komunikačnej siete

Hlavnými ukazovateľmi návrhu komunikačných ťahov v rámci územia boli existujúce cestné komunikácie a navrhovaný peší česko-slovenský náučný chodník pre peších, spájajúci severozápadnú /českú/ stranu archeologického parku s juhovýchodnou /slovenskou/. Náučný chodník má odbočenie po aleji priamo do parku kaštieľa v Holíči.

Preprava cez rieku Moravu bude v rámci trasy zabezpečená kompou, pre sprístupnenie jazdeckých a cyklistických ciest je potrebné vybudovať ľahší drevený most.

Za hlavný cestný privádzač na slovenskej strane bol považovaný cestný ťah na juhovýchodnej strane Kopčian, vedúci z Holíča do Kútov, na českej strane cestná komunikácia, vedúca z Mikulčíc k dotknutému územiu zo severozápadu.

Obe cestné komunikácie sú opatrené záchytnými parkoviskami, ktoré majú priamu náväznosť na hlavný náučný chodník pre peších. Záchytné parkoviská sú navrhnuté na českej strane pri dotyku cestnej komunikácie z Mikulčíc a hranice archeologického parku. Na slovenskej strane je hlavné záchytné parkovisko navrhnuté pri areáli Žrebčína, slúžiace aj potrebám dostihovej dráhy a pomocné záchytné parkovisko pri koncovom vyústení náučného chodníka na slovenskej strane /na východnej strane obce Kopčany/

Ostatné cestné komunikácie ostávajú nezmenené, až na obnovu mosta cez rieku Moravu na severnej komunikácii v obci Kopčany.

Pre zabezpečenie obsluhy objektov vo vnútri archeologického parku, je navrhnutý zjazdový chodník, vedúci zo Žrebčína okolo kostola sv. Margity a Kačenárne, ku pomocnému záchytnému parkovisku na východnej strane Kopčian. Zjazdový chodník využíva do značnej miery existujúce poľné komunikácie.

Ako alternatíva možného zjazdového chodníka bola akceptovaná idea z Územného plánu sídla Kopčany.

Na hrádzi rieky Moravy sa počíta s cyklistickou a jazdeckou trasou, ktorá sa môže rozšíriť o cyklistickú dopravu vo vnútri archeologického parku a taktiež v zahraničí známu jazdeckú archeológiu. Prenajímanie bicyklov koní a povozov by mohlo byť zabezpečené na slovenskej strane, v areáli Žrebčina.

Základné vybavenie a funkčné využitie územia

Vybavenie typu občerstvenie, hygienické zariadenie, alebo základné informácie o území je plánované vo vyústení hlavných cestných komunikácií, v blízkosti záchytných parkovísk. (plocha dnešného rozpadajúceho sa JRD juhozápadne od objektu Žrebčín)

Atraktívne vodné plochy slepých ramien rieky Moravy je možné využiť na vodné športy, lužné lesy na moravskej strane sú známe ako rezervácia pre vodné vtáctvo.

Na slovenskej strane sa začína s rekreačným rybolovom a pri severnej časti územia sa nachádza funkčné športové letisko.

Celý areál plánovaného archeologického parku je prepojený rekonštruovanou historickou trasou, lokalizovanou v mieste vstupných brán do hradiska Valy, ako aj predpokladaným priebehom na terénnych dunách na slovenskej strane. Je spojnica aj pre skúmané veľkomoravské poľnohospodárske, prípadne rybárske osady, ktoré sa popri nej postupne vytvárali.

Pôvodný charakter nivy s neustále meandrujúcim tokom rieky Moravy bol dôvodom, že jednotlivé osady a komunikácia, ktorá ich pôvodne spájala, boli umiestnené na terénnych dunách. Preto aj rekonštruovaná historická trasa má kľukatý tvar, ktorý rešpektoval pôvodnú morfológiu terénu.

ARCHEOLOGICKÝ PARK

Idea návrhu archeologického parku Mikulčice - Kopčany vznikla už v priebehu vykonávania archeologických výskumov a prieskumov, realizovaných na slovenskej strane /v oblasti dolnej nivy rieky Moravy/ v priebehu 90-tych rokov 20-teho storočia. Bola prezentovaná aj na medzinárodnom archeologickom sympóziu, poriadanom na jeseň v roku 2002 v Modré u Velehradu v Českej republike.

V intenciách tejto idey sa v súčasnosti rieši výskumná úloha Projekt GA ČR reg.č. 404/04/00/3 Najbližší zázemí veľkomoravského centra v Mikulčicih vývoj a sociálnoekonomická štruktúra, koncipovaná pre českú aj slovenskú stranu územia plánovaného archeologického parku Mikulčice Kopčany. Upresňujúca sa forma legislatívnej ochrany predmetného územia mikulčického hradiska a systému sídlisk a pohrebísk na českej a slovenskej strane v kontexte Európskej únie, návrh Uzemného plánu sídla Kopčany, existujúce a plánované archeologické výskumy a prieskumy predmetného územia, ako aj existujúce výsledky stavebno-historických, reštaurátorských a archeologických výskumov kostola sv.Margity Antiochijskej a jej bezprostredného okolia viedli kolektív riešiteľov predkladanej výskumnej úlohy ku tomu, aby sa pokúsili o architektonicko urbanistické definovanie spôsobu komplexnej prezentácie daného územia.

Dielčím cieľom je preverenie možností riešenia predmetného územia pre zápis na Zoznam lokalít Svetového dedičstva.

Územie, ktoré má slúžiť potrebám archeologického múzea v prírode, by malo byť zabezpečené aj dopravou, malo by mať dostatočné hospodárske vybavenie , prípadne adekvátne funkčné využitie. Až súčinnosť všetkých uvedených zložiek zabezpečuje dostatočnú návštevnosť, ktorá spätne zaistí finančné prostriedky aspoň na údržbu a základnú prevádzku areálu.

Dnešné územie pripravovaného archeologického parku nevykazuje rovnakú mieru poznania a prezentácie zaniknutých častí na českej a slovenskej strane.

Miera poznania objektov z obdobia Veľkej Moravy na slovenskej strane je oveľa nižšia. Lokalizované polohy sídlisk a pohrebísk tohto obdobia sú iba na základe archeologického výskumu vyhľadávaním a zberom.

Na rozdiel od českej strany slovenské územie disponuje v rámci plánovaného archeologického parku s unikátnymi barokovými stavbami kaštieľa v Holíči a žrebčína v Kopčanoch, ako aj značne zdeštruovaným objektom bývalej horárne - Kačenárne, v blízkosti kostola sv. Margity.

Legislatívna ochrana na slovenskej strane pozostáva z vyhlásenia objektov holičského kaštieľa, žrebčína a kostola sv. Margity za Národné kultúrne pamiatky, so samostatnými ochrannými pásmami.

Pre územie, zodpovedajúce predpokladanému rozsahu archeologického parku na slovenskej strane, sa pripravuje návrh na vyhlásenie za pamiatkovú zónu.

Najvýznamnejšie relikty historickej krajiny z 9.-10. storočia na slovenskej strane okolia mikulčického hradiska predstavujú časť ľavobrežnej nivy s bočným ramenom, kostol sv. Margity s cintorínom/, pozostatky osád a pohrebísk s náznakmi starých komunikačných ťahov mikulčického hradiska na východ.

V 18-tom storočí, zásluhou hospodárskych aktivít Františka Lotrinského, manžela cisárovnej Márie Terézie, zažívalo územie dnešných Kopčian nebyvalý hospodársky rozvoj. V obci sa postavil Žrebčín, monumentálna architektúra, určená na chov koní pre cisársky dvor a komplex horárne Kačenáreň s rybníkom a sústavou kanálov, ktoré slúžili na chov a odchyt divých kačíc. Na život obce mala vplyv aj holičska manufaktúra na výrobu fajansy a príľahlý kaštieľ s rozsiahlym francúzskym parkom. Z novodobých aktivít je potrebné spomenúť cyklistickú turistiku pri toku rieky Moravy, športové letisko pri Holíči, ako aj rekreačný rybolov, začínajúci na slovenskej strane rieky Moravy.

ZÁVEREČNÉ ODPORÚČANIA

Odporúčania všeobecného charakteru

Na základe dnešných poznatkov a skúseností z podobných riešení problémov je možné definovať nasledovné odporúčania

- vytvoriť pracovnú skupinu, ktorá by sa systematicky starala o prípravu návrhu koncepcie a prípravy realizácie celého projektu
- už pri príprave projektu počítat s novými spôsobmi prezentácie, zabezpečujúcimi väčšiu návštevnosť turistov
- skoordinať spoločné prezentačné východiská všetkých odborných inštitúcií podieľajúcich sa na realizácii
- taktiku a koncepciu spôsobu prezentácie jednotlivých lokalít koordinovať aj s českou a rakúskou stranou
- počítat s aktívnym výskumným archeologickým centrom pre českú aj slovenskú stranu
- zabezpečiť organizáciu aktivít na území, ktoré by danú lokalitu spropagovali
- chápať propagáciu aj ako zverejnenie snahy zapísať danú lokalitu na Zoznam Svetového dedičstva
- zrealizovať minimálny informačný systém pre už dnes existujúce sprezentované lokality
- podporovať rekreačné aktivity v celej predmetnej oblasti

- zabezpečiť geodetické zameranie všetkých objektov, s ktorými sa pri archeologickom parku počíta existujú najmä na slovenskej strane, kde sa vzhľadom aj na dostupnú cestnú dopravu počíta s umiestnením väčšej časti vybavenosti archeologického parku
- obnoviť dopravné spojenie slovenskej aj českej strany cez rieku Moravu

Odporúčania pre ďalší postup prezentácie

- zabezpečiť propagáciu danej lokality
- vypracovať informačný systém pre celú dotknutú lokalitu
- vybudovať aspoň jedno záchytné parkovisko (slúžilo by aj pre dostihové dni) s minimálnym informačným systémom, umiestneným podľa návrhu /v areáli Žrebčína/
- začať s budovaním "poľnej" dostihovej dráhy a prístupových komunikácií k žrebčínu.
- zabezpečiť programovú komunikáciu s dostihovou dráhou vo Freudenu
- prepojiť jazdecké cesty s rakúskou časťou Weinviertel cez most v Hohenau a naviazať na jazdecké cesty južnej Moravy
- vybudovať Rekondično-rehabilitačné a edukačné centrum s medzinárodným prepojením.
- zabezpečiť realizáciu archeologického výskumu v lokalite cintorína
- zrealizovať podľa vybranej varianty prezentáciu cintorína s informačným kameňom
- podľa možností zabezpečovať geodetické zameranie Kačenárne a Žrebčína, s vypracovaním architektonických riešení ich obnovy a funkčného využitia
- v rámci rozvoja kultúrnej turistiky zabezpečovať požičovňu bicyklov, jazdu na koňoch a v záprahu v areáli pripravovaného informačného centra v Žrebčíne
- zrealizovať aspoň časť náučného chodníka / ideálne smerom na českú stranu so zabezpečením kompy (mostom) na prepravu cez rieku Moravu/
- určiť miesto na definitívne sústredenie všetkých cenných artefaktov, ktoré budú zistené pamiatkovými výskumami - postupne ich sprístupniť verejnosti

B1.2 Príprava na revitalizáciu objektu Žrebčín

Technická časť

Búracie práce

V rámci realizácie tejto stavby sa uvažuje v prvej etape s búracími prácami podľa projektu E.1 Návrh pamiatkovej obnovy. Po odstránení suty z búracích prác a kompletného vyčistenia objektu sa pristúpi k domurovaniu rozpadnutých častí objektu a zamurovaniu nevhodne za socializmu zrealizovaných otvorov. (viď takisto E.1 Návrh pamiatkovej obnovy)

B2. Urbanistické, architektonické a stavebno-technické riešenie

B2.1 Zdôvodnenie urbanistického, architektonického, výtvarného a stavebno-technického riešenia stavby

1. Charakteristika a popis pamiatky z hľadiska historického

Obec Kopčany leží na západnom Slovensku, v slovenskej časti Dolnomoravského úvalu, 7 km od Holíča. Počiatky obce spadajú hlboko do minulosti o čom svedčí aj fakt, že sa tu nachádza sídlisko lengyelskej kultúry, žiarový hrob stredodunajskej mohylovej kultúry zo strednej doby bronzovej¹. V chotári obce je halštatské sídlisko, kostrové pohrebisko sídlisko slovanské z doby Veľkomoravskej

říše². Aj napriek tomu, že Kopčany ležia v údolí rieky Moravy v oblasti najbohatšieho výskytu kedysi osídlených dún, obec z 13. storočia, spomína sa až v roku 1392³. Obec patrila od stredoveku k panstvu Holíč⁴. Predpokladáme, že história obce bola závislá na holíčskom panstve od stredoveku a vyvíjala sa súčasne s históriou Holíča, čo nepriamo potvrdzuje aj absencia literárnych prameňov z tohto obdobia⁵.

Záhorské mestecká mohli sa pri svojom vzniku oprieť o veľkomoravskú tradíciu. Osídlený komplex na Valoch medzi Kopčanmi a Mikulčicami mal všetky náležitosti prvých stredovekých miest, budovatelia ktorých sa inšpirovali klasickými vzormi prinesenými zo stredomoria (Holíč - nositeľ veľkomoravskej tradície, s.105, odst.2)

Záhorie zohráva v stredoveku veľmi dôležitú úlohu v obrannom systéme západnej časti Uhorska. Týmto územím vedú komunikačné spoje ako jantárová cesta, stará Česká cesta (Via Bohemica) - pomenovanie od polovice 14.storočia ide cez Holíč, Bratislavská cesta (Veľká cesta)⁶. Holíč, teda aj Kopčany ležali na dôležitej križovatke obchodných a vojenských ciest.

Hrad Holíč vznikol pravdepodobne po roku 1032⁷. Aj keď sa Kopčany v literárnych prameňoch spomínajú až v roku 1392, predpokladáme, že na sídliskách z obdobia Veľkej Moravy vznikalo novšie, rannostredoveké osídlenie, ako v neďalekom Holíči.

Kopčany boli koncom XV. storočia majetkom rodiny Bakycsovcov. Vlastníkom bola Margaréta Pauli Markovich-Bakycs, ako sa uvádza v spise Rudolfa II. Z roku 1589⁹. Od roku 1505 vlastnili majetok Csoborovci, Gróf Adam Csobor v rokoch 1660-1680 vybudoval rozsiahly, bohatý žrebčín v ktorom zhromaždil čistokrvné arabské, španielske a iné kone. V roku 1711 - Jan Adam odkázal panstvo svojím dcéram - staršej Márii Alžbete, vojvodkyni z Holštýnska a Márii Antonii Czoborovej. (Jan Adam zomrel v auguste 1712). Mária Antonia dokázala odkúpiť podiel svojej sestry a už v septembri 1712 sa stala majiteľkou hodonínskeho panstva. Spoločný lichtenštajnsko-czoborovský majetok sa rozkladal po oboch stranách rieky Moravy, pričom správu mali manželia rozdelenú - uhorský magnát Marek Adam Czobor de Szent Mihály vládol z Holíča 4 mesteckám a 25 dedinám, Mária Antonia riadila z Hodonína 19 dedín. Toto spoločenstvo, od smrti Jana Adama (1712) trvalo až do roku 1728. A vtedy začínajú problémy - uhorské panstvá Holíč a Šaštín totiž zdedil Marekov syn z predchádzajúceho manželstva, Josef. Jeho nevlastná matka Mária Antonia si ponechala vládu nad Hodonínskym a v roku 1731 sa po druhý raz vydala za Karla Hržana (Herzana) z Harrasu.

obrázok - kópia rodového erbu - M(ária) A(ntonía) G(gräfin) H(erzan) g(eboren) F(ürstin) v(on) L(iechtenstein).

Ako majiteľka panstva je spomínaná v rokoch 1716 až 1749. Medzitým na uhorskej strane hraníc mladý pán, zvyknutý na blahobyť bez práce, prichádza v roku 1736 o obe uhorské panstvá. Kupcom nebol nik iný, ako František Lotrinský, manžel budúcej kráľovny Márie Terézie. Josefovi Czoborovi nezostalo takmer nič, lebo z predajnej ceny boli odškodnení z veľkej časti iba veritelia a nevelký zostatok mu bol vyplácaný formou doživotnej renty. Czoborova príbuzná, ktorá chcela rodové panstvá zachrániť, ho prinútila, aby jej zveril správu svojich statkov, avšak ani ona nemohla zabrániť predaju Holíča a Šaštína do rúk cisárskej rodiny, preto boj nakoniec vzdala. Panstvo Holíč sa tak na dlhú dobu stalo "výkladnou skriňou" rakúskeho cisárskeho domu - od roku 1746 napríklad novo postavená továreň na keramiky, kde - na vtedajšiu dobu - bolo pomerne dobre postarané aj o robotníkov. Zámok v Holíči

slúžiaci ako letné sídlo rodiny, nechal František nádherne vyzdobiť a odohrávali sa tu i prvé šľachtické divadelné predstavenia. Od konca štyridsiatych rokov 18. storočia poriadali Habsburgovci podľa anglického vzoru v blízkom Schlosshofe v Marchfelde (Rakúsko) parforzné hony na líšku a jeleňa, ktoré neskôr preniesli aj do Kopčian a do Holíča. Podľa záznamov v kopčianskej kronike od roku 1747 navštívila cisárska rodina žrebčinec celkom šesťkrát. Na Záhorie prichádzala s veľkou suitou z Viedne cez Moravskú Nová Ves a po poľovačkách v reprezentačnej sále poriadala okázalé hostiny.

Hodonínske panstvo dostalo r. 1755 vnúteného správcu Kryštofa Cavrianiho, ktorý však už nemohol konečnému úpadku zabrániť. Dlhy narastali a úrady nariadili predaj. Panstvo sa dostalo do konkurzu, v ktorom ho odkúpil v auguste 1762 opäť cisár František Lotrinský. Cisár Josef II. rozšíril panstvo v roku 1783 ešte o Čejkovice. Tým sa vytvorilo na dnešnom moravsko - slovenskom pomedzí veľké "štátne" panstvo, patriace až do roku 1918 cisárskej rodine.

Panovníci z rodu Habsburgovcov chovali od polovice 16. storočia jazdecké a kočiarové kone vo vlastnej réžii v dvoch novozriadených žrebčínach v Kladruboch nad Labem a v Lipici pri Terste (od r.1580)¹⁰. Odborným, chovateľským a technickým dozorom nad žrebčínami bol poverený najvyšší "štolba" , podkoní panovníckeho dvora¹¹. Funkciu najvyššieho dvorského štolbu zastávali členovia - príslušníci najbohatších šľachtických rodín v Rakúsko-Uhorsku.

Po roku 1764 nastali zmeny vo výbere osôb pre funkciu najvyššieho "štolbu". Viac ako predtým bol kladený dôraz na diplomatické schopnosti a dvorské postavenie nových najvyšších "štolbov".

Od konca 17. storočia do roku 1918 sa vystriedala rada šľachticov v tejto funkcii. Posledným najvyšším dvorským podkoním = štolba " rakúsko - uhorskej monarchie bol Mikuláš Pálffy¹², majiteľ veľkostatku v Malackách. Po roku 1865 bol zástupcom vrchného "štolbu" Ondrej Pálffy¹³.

Vrchný štolba musel byť sústavne prítomný na panovníckom dvore a tu osobne riadiť prepravu i osobné záležitosti dvora, i chovateľské otázky dvorských žrebčínov a ich organizačné veci, ale najzávažnejšie a najpracnejšie administratívne a technické vedenie dvorských žrebčínov, maštálí a skladísk zostalo úlohou podriadených úradníkov. Tento zbor zamestnancov sa postupom času rozrastal.

Od 18. storočia zasluhuje tento zbor zamestnancov s " futtermistrom" pomenovanie "dvorský futtermistrovský úrad" (k.k. Futtermeisterant). Do smrti cisára Františka I. boli vo Viedni dva tieto úrady. Jeden pre cisára Františka I. a druhý pre dvor cisárovnym Márie Terézie¹⁴. Po ich zlúčení v roku 1766 mal úrad dvorského "futtermajstra" ako pomocný úrad najvyššieho štolbu okrem prednostu¹⁵, ešte štyroch úradníkov, z toho účtovníka a 3 pisárov¹⁶. Dvorský "futtermistr" je vyberaný zo šľachty úradníckeho pôvodu. Z korešpondencie s kopčianskym žrebčínom v rokoch 1759-69 je známy barón Tuassaint¹⁷ a neskôr slobodný pán Posch (1762-64) a slobodný pán Sticker – Haymingthal (1775-90)¹⁸.

V roku 1812 zastihla dvor najvyššieho štolbu reorganizácia, ktorá do určitej miery postihla aj existujúce žrebčince¹⁹. V náväznosti na novú organizáciu sa vytvorili funkcie inšpektorov (2) pri úrade najvyššieho štolbu, ktorí boli spojovacím článkom medzi jednotlivými dvorskými žrebčínami a úradom najvyššieho štolbu. V rozpočte najvyššieho štolbu boli zahrnuté: žrebčiny, ktoré samozrejme prinášali do pokladnice dvora, neskôr štátu, veľké príjmy²⁰.

Nóvum v chove koní v Čechách priniesol cisár Ferdinand so svojím synom arcivojvodom Ferdinandom, keď roku 1560 zriadil v Kladruboch veľkú oboru, kde už

kone boli chované podľa určitého zimného a letného režimu v maštaliach, kobyly oddelene a začali sa uskutočňovať základné šľachtiteľské zásady. V 18. storočí samozrejme vzrástli požiadavky na ušľachtilosť plemien chovných koní²¹. Veľkým podporovateľom rozvoja chovu koní bol cisár Karol VI., sám veľký znalec a chovateľ koní. Využil mocenského postavenia kráľa neapolského a španielskeho (do roku 1714) a doviezol z týchto zemí do Rakúska - Uhorska chovný materiál z Itálie, Španielska a arabských zemí a umiestnil ho do dvorných žrebčínov Kladruboch, Lipici pri Terste a žrebčine v Halbthurne, získanom roku 1716 od Harrachovcov. Jeho zať František Lotrinský bol tiež milovníkom koní a hneď po svadbe s Máriou Teréziou previedol chovné kone z Lotrinska do Kopčian a Hodonína²².

Žrebčín v Kopčanoch bol založený roku 1736 Františkom Štefanom vojvodom Lotrinským. Už roku 1736 sem zo svojho žrebčína v Saarlbe previedol chovné kone a založil žrebčín neďaleko obce Kopčany. Po jeho smrti zdedil majetok Holíč, Hodonín a Gbely syn Jozef II, ale ešte roku 1765 v rámci dohody o delení štátneho majetku od majetku panovníckej rodiny, prenechal otcove majetky svojej matke Márii Terézii.²³ Kopčiansky žrebčín, bol pri tomto rokovaní konštituovaný ako právne samostatná jednotka, nestal sa jednotkou odovzdávaných majetkov Holíč a Hodonín a bol ponechaný v dvorskom majetku ako dvorský žrebčín²⁴. Samostatnosť žrebčína pretrvala až do jeho zrušenia r.1828, kedy budovy a pozemky boli vrátené späť panstvu Holíč²⁵.

Žrebčín bol vedený správcom žrebčína (Gestuttmeister) a jeho zástupcom - kontrolórom podľa rovnakých zásad ako žrebčín v Kladruboch. Kontrolór i tu sídlil mimo správneho strediska v Hodoníne, kde mal kopčiansky žrebčín menšiu pobočku a pastviny. Za posledných 60 rokov trvania žrebčína v Kopčanoch sa tu vystriedali traja správcovia.²⁶ V osobe správcu žrebčína Tino bola vyjadrená italská orientácia žrebčína a jeho majiteľa cisára Františka Štefana ako veľkovojuvodu toskanského. Tinov nástupca bol jeho doterajší kontrolór a zástupca Göntner, syn kladrubského správcu. Posledný správca žrebčína Führung prešiel najskôr písárskou a kontrolórskou funkciou.

Kopčiansky žrebčín so svojimi 10 žrebcami a necelým počtom 100 kobýl a asi 200 mladými žrebcami, kobyľkami a valachmi, bol žrebčínom menšieho typu. Plocha pozemkov užívaných žrebčínom mala výmeru asi 400 ha a z toho väčšinou boli lúky pri rieke Morave. Roku 1798 bol žrebčín zväčšený o kone žrebčína v Tešíne, keď panstvo Tešín bolo odovzdané z habsburského majetku venom dcére Márie Terézie a jej manželovi Albrechtovi Saskému. Okrem Hodonína bol ako filiálny žrebčín tiež po kratšiu dobu v puste Enyed na Žitnom ostrove (okr. Dunajská Streda) zatiaľ, kým odtiaľ s tešínskymi koňmi tieto neboli odvedené do Kopčian.

Žrebčín bol zameraný na chov jazdeckých koní, mal značný počet cvičených žrebčov a pri jeho náhlom zrušení roku 1828 boli ľahšie kone prevedené do žrebčína Lipica a ťažné kone do Kladrúb.

Pramenný materiál excerptovaný z fondu Riaditeľstva cisárskych majetkov vo Viedni, II.a Panstvo Holíč, Portef 30, Štátny slovenský ústredný archív Bratislava.

13.6.1762: výkaz výdavkov za stavebný materiál použitý na zaklenutie kopčianskych maštálí v r.1761.(okrem iného bolo použitých 68 siah murárskeho kameňa, 115 900 veľkých murárskych tehál, najväčšiu položku a to v hodnote 1362,22 forintov tvorilo 2 724 3/4 vápna; celková suma výdavkov: 4 619,83 zlatých)

12.6.1762: prípis adresovaný správcovi žrebčína p.Majerovi a murárskemu majstrovi Karnerovi ohľadne zaklenutia troch maštálí v kopčianskom žrebčine, (okrem nich je v

žrebčine i stajňa a pre choré kone) v ktorom sa podotýka, že materiál, ktorý bol potrebný na zaklenutie maštali bol síce vyúčtovaný, no podľa poslaného výkazu zaklenutie je len z vnútorných častí týchto starých maštali, k vonkajšiemu zaklenutiu súpis nebol urobený.

15.6.1762: výkaz za stavebný materiál a iné výdavky potrebné pri zaklenuť maštali od 1. januára do 13. júna 1762 (okrem iného použitých 87 050 veľkých murárskych tehál, 39 900 tehál na zaklenutie, 7 siah murárskeho kameňa, 357 meríc "bieleho" a 1 204 meríc čierneho vápna, celková suma výdavkov za 1 862,33 zlatých).

16.6.1762: výkaz holičského dôchodkového úradu za rôznych stavebný materiál použitý pre žrebčín od 1. marca do polovice júna 1762, celková suma výdavkov 319,58 zlatých.

23.6.1762: zmienka o kanáli, ktorým viedla voda do uzatvorenej priekopy

23.6.1762: súpis výdajov za zaklenutie maštali v Kopčanoch za rok 1761. (7. septembra - zaklenutie veľkej širokej stajne pre kobyly, celková suma za zaklenutie 4 stajní 1 262 zlatých; 27. septembra za zbúranie cisárskej kuchynky a iné drobné práce na maštaliach za 83,26 zlatých; celková suma v hodnote 1 884,48 zlatých).

21.6.1766: požiadavka holičského správcu Pacovského o vápno a 400 siah dreva potrebného na budovu žrebčína

13.10.1767: správa murárskeho majstra Jána Juraja Plechao o tom, že pisár sa ešte nenasťahoval do svojho nového bytu, keďže v ňom má o jednu izbu menej ako v starom byte - na prízemí dve no na poschodí len jednu izbu).

18.2.1768: prípis holičskému správcovi Michalovi Eberlovi vo veci podania správy koľko murársky majster J.J. Plech do tej doby pracoval na budove žrebčína; zároveň má podať rozpočet za použitý materiál; upozornenie aby J.J. Plech pracoval len na základe písomných nariadení.

17.5.1768: príkaz cis.-král. radcu Poscha murárskemu majstrovi J.J. Plechovi vo veci zaklenutia krovu, v ktorom sa má pokračovať smerom k reprezentačnej časti žrebčína takým spôsobom, akým už bolo započaté.

20.5.1768: rozpočet murárskeho majstra Jána Pavla Knohlmajera za materiál a vynaloženú prácu za zaklenutie v žrebčine. Celková suma výdavkov za 445,45 zlatých.

10.3.1769: príkaz, aby budova žrebčína bola dokončená ešte toho istého roku.

21.9.1773: správa holičského správcu M. Eberla vo veci krytia žrebčína

Poznámky - k historickej časti

1. Súpis pamiatok na Slovensku, zv. II. (K-P) OBZOR. Bratislava 1968, s. 72

2. tamtiež

3. Vlastivedný zborník obcí na Slovensku II., SAV, Bratislava 1977 pod názvom Kopchan

4. Koncom XV. storočia vlastnila Kopčany Margaréta Pauli Markovich-Bakycs. Archív rodiny Czoborovcov zachovaný v Státním zemědělskolesnickém archívu Praha. Czoborovci vlastnili majetok od r. 1505 (?)

5. O existencii osídlenia Kopčian - sa zmieňuje Konyöki Josef v diele A Középkori várak Magyarországon, kde hovorí veľmi neurčite a všeobecne o "pohanskom hrade" pri Kopčanoch.

Štefan Janšák vo svojom diele: Staré osídlenie Slovenska, hovorí, že "pre ďalší archeologický výskum najcennejšie je, že v Kopčanoch sa prišlo na systém, "zákon" podľa ktorého možno nájsť viacero sídlisk v údolí rieky Moravy. V chotári obce Kopčany odkryli archeológovia sídliska "Hrud" a "Sigeti". Sídlisko "Hrud" leží pri

kaplnke sv. Margity. Severovýchodne od kaplnky je hájovňa " Kačenárňa ", ktorá patrila holičskému panstvu a je vzdialená asi 1 km od obce Kopčany. Plošná rozloha sídliska činí 84 ha. Sídlisko na "Sigeti" do roku 1929 nebolo známe. Leží na hlavnom ramene rieky Moravy medzi obcami Kopčany a Moravská Nová Ves (bývalý prievoz). Bývalé staré sídlisko bolo v priestore starého hostinca a k nemu patriacich budov. "Kačenárňa", bývalý rybníček na kopčianskych lúkách, kde stojí kaplnka sv. Margity, je vlastne piesková duna "Hrud".

Ako hovorí Janšák osídlenie na dunách patrí podľa doterajších väčšinou len povrchových nálezov k charakteristickým kultúram: neolitu, dobe halštatskej, dobe protohistorickej, kryjúcej sa u nás časove so sťahovaním (Janšák, Š.: Brány do dávnoveku, TATRAN, Bratislava 1966, s. 77, odst. 2).

Predpokladáme, že Holíč a susedná obec Kopčany ležiaca tesne na brehu rieky Moravy zohrali v období Veľkomoravskej ríše určite veľkú úlohu.

V období veľkomoravskom oblasť Kopčian a Holíča participovala totiž do ruchu vtedajšieho sveta priamo tak ako Nitra (Janšák, Š.: Brány do dávnoveku, s.32, odst.4). A to preto, že opevnené mesto na Valach gravitovalo zemepisne i hospodársky k územiu dnešného Slovenska, pretože hlavné koryto rieky Moravy pod terasou pri Mikulčiciach tvorilo veľkú prekážku, pre akékoľvek komunikačné spojenie na západ.

Archeologický výskum ukázal, že na ose Valy - dnešné Mikulčice nie je Dni jednej osady z obdobia veľkomoravského. V týchto časoch tam bol súvislý močiar, nevysychajúci ani v letných mesiacoch, čo vysvetľuje absenciu na ploche, ktorú pokrýval.

Iná je situácia na slovenskej strane. Idúc od Valov, ktoré 'vytvorili v osídlenom komplexe hradné centrum smerom k Holíču, stretávame na tejto ceste veľkomoravské mesto. Bolo to akési hospodárske podhradie centra, a potom sériu drobnejších poľnohospodárskych osád. Osady sú rozmiestnené na kopčekoch, tak ako je na vyvýšenine aj dnešná obec Kopčany, ktorá podľa svojej polohy aj neskoršie dostala meno (Janšák,Š.: Brány ... s.33, odst.4)

6. doložená písomným dokladom z konca XIV. storočia (1373), ktorá viedla z Holíča cez Gajary, Kiripolec, Stupavu do Bratislavy. Otvára sa v období, keď Ľudovít Veľký udeľuje českým obchodníkom zvlášťne dopravné privilégia. (Damborák,F.4 Holíč-obraz histórie od najstarších čias po súčasnosť, Bratislava 1970, s.7, odst.3)

7. vtedy vzniká aj hrad v neďalekom Hodoníne, a existuje možnosť, že hrad Holíč vznikol ešte skôr ako hrad Hodonín. Damborák, F.: c.d.s.7

8. ako to ukázal sondážny výskum prevádzaný pracovníkmi SUP-SOPU v minulom roku, ktorý nie je zatiaľ ukončený.

9. archívny materiál rodiny Czoborovcov, kartón č.14, SÚA zemédelskolesnícke odelení Praha

Vymretím rodu Stiborovcov (Ctiborovcov) v roku 1435 získali Czoborovci Kopčany záložným právom spolu s panstvom Šaštín. Czoborovci dostali majetok definitívne do vlastníctva roku 1579 (ide o Holíč a Šaštín) a po tomto období, každý novonastupivší kráľ na trón znovu potvrdzoval toto právo až do roku 1726. (Informácie pracovníčky ÚSA v Bratislave p. Melnokovej).

10. Honc,J.: Úrad nejvyššího dvorního štolby 1717-1918 (rukopis)

11. dvorský zamestnanec panovníka zodpovedný za správu maštálí a skladíšť krmiva a ďateliny pre kone habsburských panovníkov. Názvom 'štolba' nazývaní neskôr i súkromní zamestnanci pri veľkých šľachtických dvoroch, ktoré vlastnili alebo chovali väčší počet jazdeckých a kočiarových koní v 16. a hlavne v 17.storočí.

12. Honc,J.: Úrad ... s.8 (rukopis).

13. S funkciou najvyššieho štolbu na panovníckom dvore sa spájali prvky reprezentatívne i odborné. Najvyšší štolbovia žili v tesnej blízkosti panovníka a starali sa o zabezpečenie prepravy členov dvora a panovníckej rodiny, organizovali aj dvorské slávnosti a hony. Museli teda poznať dvorskú etiku, získanú predtým v službách a za pobytu na dvore alebo v diplomatických funkciách v cudzine.
14. Zachovali sa stručné výťahy z ich účtov v SAZ Praha, inv. č.103.
15. ktorý má titul "dvorský furtmistr".
16. Tak sa vedenie "furtmistrovského úradu" stalo pomerne významnou dvorskou funkciou.
17. inv.č.83, 86 SAZ Praha
18. Honc, J.: Úrad.. .. s . 10
19. a to dalo by sa povedať v zmysle zvýšenej právomoci –t. j. získali určitý počet zamestnancov, ktorí sa starali o účtovníctvo, nákup krmív apod.
20. Chov koní bol pre vlastníka pozemkov .nutnosťou. Choval ťažné kone, kočiarové, jazdecké, a pod. Obdobie vojen si vyžiadalo aj chov vojenských koní. Hlboko do 16.storočia sa chovali kone voľne v prírode, neskôr v oborách.
21. Kone sa stali znakom bohatstva. Vytvorila sa väčšia potreba ťažných koní, koní vojenských a jazdeckých
22. Správa žrebčína: Po stránke chovateľskej, hospodárskej, finančnej i právnej vedie žrebčín správca (Gestüttmeister), ktorého riadil panovník., spolu s pisárom (Gegensschreiber, kontrolór). Jeho zastupiteľská, doplňujúca a účtovnícka funkcia je vyjadrená označením kontrolór. Koncom '8. storočia pribudol pisár a v polovici 19. storočia pribúda štvrtý člen - praktikant žrebčína. Honc, J. t c.d. ... s.20
23. ktorá vytvorila z majetku Holíč a Hodonín prvé súkromné cisárske majetky.
24. Zároveň bola uzatvorená dohoda o podmienkach, za akých bude z panstva Holíč dodávaný žrebčínu Kopčany ovos, seno, slama a potraviny v ročnej hodnote 11000 zl.r. a späť preberaný hnoj z maštalí žrebčína.
25. Michael Erdélyi sa netají svojím prekvapením a nesúhlasom nad zrušením tohto žrebčína, ktorého význam vysoko ocenil,
26. Antonio Tino 1770 - 1775
František Václav Göntner 1775 - 1814
Jozef Führling 1815 - 1828

2. Umelecko-historický rozbor

Údaje k sledovanému objektu zo základného výskumu SUPSOP z roku 1956 hovoria: "Je to stavba štvorcového pôdorysu, prízemná, v strede severného krídla je budova vyvýšená na jedno poschodie, oddelené kordónovou rímso, členená lizénami, ktoré sú bosované. Táto poschodová časť má 5 okenných osí, medzi nimi lizény. V strede budovy na streche volutový štít. Na prvom poschodí slávnostná sieň s rímso a neckovou klenbou so silne poškodeným nástropným freskom od J.Chamenta. Na východnej fasáde je na streche poschodovej budovy tympanon. Slávnostná sieň sa otvára do dvora balkónom s peknou železnou mrežou".

Žrebčín v Kopčanoch, v ktorom sme uskutočnili hĺbkový sondážny výskum, svojou históriou spadá do obdobia bojov proti Turkom, do obdobia mocenských bojov Habsburgovcov a obdobia nastolenia vlády Márie Terézie. Po prvýkrát sa žrebčín spomína v archívnych dokladoch v tom zmysle, že gróf Adam Csobor v rokoch 1660-1680 vybudoval rozsiahly bohatý žrebčín (pozri historickú časť). V archívnych dokladoch Slovenského ústredného archívu sa zachovala správa z roku 1682¹ v ktorej brat italského staviteľa Johanusa Borsu má pohľadávku za kopčianske

maštale. Avšak ani sondážnym ani archívnym výskumom sa nám nepodarilo preukázateľne dokázať, že existujúci žrebčín je v hmote totožný so žrebčínom založeným grófom Adamom Csoborom.²

Hĺbkovým a sondážnym výskumom v objekte boli vyhodnotené nasledovné stavebné etapy:

1. stavebná etapa 1736 – 1752

Túto etapu prezentuje štvorkrídlová stavba s ústredným štvorcovým dvorom, na vonkajších i vnútorných fasádach členená priebežnými piliermi. Na strednú os krídel sú umiestnené prejazdy. Medzi osami pilierov sú situované okenné a vstupné otvory. V strede severného krídla je reprezentačná časť žrebčína zv. "malý kaštieľ", dvojpodlažná s trikrát odstupňovaným rizalitom, priebežnou pásovou bosážou, pilastrami, ktoré zväzujú I. a II. podlažie, z vonkajšej strany ukončená trojbokým štítom (tympanonom). Z dvorovej strany je štít segmentového ukončenia.

Aj napriek tomu, že reprezentačná časť žrebčína (situovaná v strede severného krídla) vtláča objektu umelecký výraz baroka, hmotové, architektonické vyznanie nám skôr pripomína niektorú zo svetských stavieb, ktorá je poplatná vkusu ešte stále sa prikláňajúcemu k renesančnému umeniu z poslednej tretiny 17. storočia. Tento dojem sa pravdepodobne zámerne snažil vyvolať autor nákresov cisárskeho žrebčína, ktorý túto účelovú stavbu komponoval.

V dispozičnom riešení západného krídla objektu, ktoré je určené na byty správcu, pisára a kaplána, je po ľavej strane prejazdu situovaná malá kaplnka, ktorá svojou výškou dosahuje úroveň druhého podlažia.

Západné obytné krídlo objektu je podpivničené. Sú to tri malé suterény, z ktorých najväčším je stredný (3 priestory). V južnej a severnej časti krídla sú symetricky rozložené dva malé, jednopriestorové suterény. Zaklenutie suterénov je valenou klenbou s lunetami. Vstupy do nich sú z priebežnej komunikácie. Vstup do jednopriestorového suterénu v severnej časti je opatrený pravouhlou, hladkou, kamennou šambránou. Osvetlenie severného a stredného suterénu je z vonkajšej a dvorovej strany. Suterén situovaný v južnej časti krídla je rozlohou najmenší, okenný otvor je situovaný na východ (dvorová časť).

Dispozičný jednotrakt objektu (okrem reprezentačnej časti) je narušený v západnom krídle priebežnou spojovacou chodbičkou, ktorá bola neskôr prečlenená. Obytné priestory sú situované po oboch stranách prejazdu (aj za kaplnkou). Boli určené pre vedúcich pracovníkov žrebčína. Sú aditívne radené a medzi sebou prepojené. Priestor bývalej kaplnky je malý. V rohoch sú situované polygonálne štvrtpilieri a v strede "lode" polpilieri. Jediným dekoratívnym prvkom kaplnky je bohato profilovaná a konvexno-konkávne zalamovaná rímsa, ktorá sa mladším prestropením priestoru dostala do II. podlažia (podkrovia).

Zo staršej výmalby klenby sa nám zachovali fragmenty svetlo zelených a ružových pásov. Osvetlenie bývalej kaplnky ako aj ostatných priestorov je okennými otvormi situovanými medzi slepými arkádami.

V južnej časti krídla, vedľa prejazdu, je vstup do suterénu a schodisko na II. podlažie (podkrovia). V rámci zásad symetrie barokového umenia, je v závere západného krídla (severná časť) situovaný vstup do suterénu a ďalší vstup do druhej časti podkrovia.

Zaklenutie miestností je valenými klenbami s päťbokými lunetami a hrebienkovými klenbami. V prejazde je klenutie pruskou klenbou na pásoch ako i v severnej časti krídla (hospodárska časť). Podlahová krytina obytných priestorov je palubovka, v spojovacej chodbičke kachličky (predtým pravdepodobne tehla). Osvetlenie jednotlivých miestností je veľkými okennými otvormi.

Priestory severného, východného a južného krídla, vzhľadom na ich účelovosť a špecifickosť objektu sú členené na väčšie haly, ktoré si v podstate zachovali svoju pôvodnú dispozíciu, iba kde-tu porušenú novou deliacou priečkou. Zaklenutie všetkých priestorov je pruskými klenbami na pásoch, až na prevádzkové priestory severného krídla a malé priestory vo východnom krídle vedľa prejazdu, ktoré sú zastropené mladšími stropmi s rovným podhľadom. Priestory sú medzi sebou prepojené a komunikačne sú spojené aj s ústredným dvorom. Osvetlenie je menšími, pozdĺžnymi okennými otvormi s kovovými rámami a tabuľkovým členením.

Reprezentačná časť objektu je vlastne dispozičný dvojtrakt v strede so vstupnou sieňou, z ktorej vedie pohodlné široké schodisko na II. podlažie. Po stranách vstupnej siene sú po dva menšie priestory, prepojené so vstupnou sieňou (sonda č.108). V 19. storočí bola jedna z nich uzavretá (zamurovaný dverový otvor). V tomto období bola vstupná sieň prečlenená deliacou priečkou a upravené aj priestory situované do ulice a obidva vstupné otvory a okenné otvory.

Táto časť objektu je 5 osá. Vstup je riešený na strednú os. Druhé podlažie "piano nobile" sleduje presne

dispozičné členenie I. podlažia. Veľká reprezentačná ústredná sieň bola pravdepodobne zaklenutá zrkadlovou klenbou. Zachovala sa po nej iba priebežne obiehajúca rímsa s profiláciou, na niekoľkých miestach prerušená. Pravouhlé rozmerné okenné otvory sú situované na os komunikácie vedúcej do holičského kaštieľa. Severnú časť objektu uzatvára (trojboký) štít. Južná časť slávnostnej siene je zrkadlovým odrazom severnej. Vstupný portál osadený na strednú os prepája sieň s rozľahlým balkónom s kovanou rokokovou mrežou. Piano nobile južnej dvorovej strany uzatvára segmentový štít s volutami. Z architektonických článkov v tejto časti objektu sa nám zachoval pravouhlý kamenný portál schodiska, s obiehajúcou lištou.

Na klenbe reprezentačnej siene žrebčina bola fresková výmalba od J.J.Chemnta-Belgičana, ktorý bol v službách Františka I. Lotrinského, manžela Márie Terézie, majiteľa nami skúmaného objektu. V diele "Barokové fresky J.J.Chamanta a A.F.Maulbertscha na Slovensku" vydanom v roku 1938, s.23, Jozef Cincík píše. Citujeme "Z pôsobenia umelcovho v Holiči a Šaštíne ostali len fresky v kostole šaštínskom a pravdepodobne jemu treba pripísať i tvorbu fresiek v jedálni kláštora a naisto fragment fresiek v sieni žrebčina v Kopčanoch z roku 1751". V poznámke 31 na tej istej strane píše, citujeme "Opisovať Chamentove fresky, kopulu v sieni cisárskeho žrebčince v Kopčanoch dnes nepokladáme za potrebné, keďže ani slohové, ani systémom perspektívneho riešenia, ani farebne nelíši sa od iluzionistickej kopuly šaštínskeho kostola pútnického³. Aj keď v roku 1956, ako hovorí základný výskum prevádzaný SUPSOP v Bratislave, Chamantové fresky ešte existovali, hoci silne poškodené, dnes sú iba nenávratnou históriou.

Ťažiskom umeleckého a architektonického výrazu objektu sú jeho priečelia. Severná fasáda reprezentačnej časti objektu je päťosá s trikrát odstupňovaným rizalitom. V jej strede je situovaný vstupný portál, s draperkovo riešeným nadpražným oblúkom. Po jeho stranách sú dva vysoké okenné otvory ukončené polkruhovým oblúkom, vedľa nich dva pravouhlé okenné otvory. Piano nobile sleduje ten istý osový rozvrh ako I. podlažie. Jeho otvory sú vyššie, ako otvory podlažia. Plocha fasády je členená pilastrami a lizénami, ktoré fasádu vertikalizujú. Pilastre stredného rizalitu sú členené priebežnou pásovou bosážou až k úrovni korunnej rímsy. Aj keď murivo reprezentačného objektu, je kameň, ploché pilastre sú z tehál a majú naznačené členenie pásovou bosážou. V neskoršom období je priebežná bosáž zvýraznená štukovým materiálom, z ktorého sú dekoratívne prvky ako "štítky" pod úrovňou kordónovej rímsy, alebo vejárovito rozložené klenáky vo vrchole

okenných oblúkov. Prvé podlažie od piana nobile delí kordónová rímsa, ktorá je pokračovaním priebežnej horizontálnej rímsy objektu, tiež vyhotovená v tehle. Rímsa je v dĺžke stredného rizalitu bohatšie riešená. Plochu fasády dekoratívne dotvárajú lizény, ktoré spolu s ostatnými dekoratívnymi prvkami vytvárajú podmienky pre svetelné dotvorenie a zvýraznenie fasády. Stredný rizalit uzatvára trojboký štít, dekorovaný jednoduchou ornamentikou dynamických tvarov (puklice – pozri položkovú tabuľku). Korunná rímsa ktorá ohraničuje aj tympanom je bohato profilovaná.

Južná fasáda severného krídla je honosnejšia, dekoratívnejšia. Jej osovosť, ktorá korešponduje s osovosťou severnej fasády je narušená na I. podlaží (v 19.storočí). Na miesto zosekaného pilastra situovali nový dverový otvor a vedľa neho okennú os. Architektonicky bohatšie je riešený stredný rizalit, ktorý zväzuje rozľahlý balkón s kovanou mrežou, nesený dvoma párami konzol. Dve z nich sú volutové a dve pravouhlo zakončené. Pod volutovými konzolami je štylizovaná rokaj (v štuku) Detail C. Nad obidvoma francúzskymi oknami je dekoratívny prvok praskovite rozložených klenákov (5). Nad postrannými okennými osami piana nobile sa zachovali vystupujúce plochy lizén. Pilastre, ktoré tektonizujú stredný rizalit prechádzajú korunnou rímsou a tvoria podnož pre volutový štít, ktorý architektonicky dotvára južnú časť "malého kaštieľa". Hodiny štítu sú orámované vencom s festonmi. Zastrešenie valbovou strechou s vikiermi.

Resumé: Datovať založenia stavby a jej dohotovenie v rokoch 1736 - 1752 nás oprávňuje: vyvážená dispozícia objektu, rozloženie suterénu, vnútorná dispozícia západného krídla, ktorého severná časť je zrkadlovým odrazom južnej, dispozícia reprezentačnej časti objektu, úzkostlivé rešpektovanie osovosti na všetkých fasádach, klenutie priestorov hrebienkovými klenbami, valenými klenbami s lunetami, pruskými klenbami. Toto datovanie je v súlade s literárnymi prameňmi⁴ archívnymi dokladmi, ktoré sa zachovali v daňových knihách kopčianskeho žrebčína a holičského panstva⁵. Jednotné použitie kamenného materiálu, zlato okrového pojivového materiálu na stavbu žrebčína, ako aj organická spätosť všetkých krídel a vyvážená a pravidelná dispozícia nám napovedajú, že objekt bol založený naraz. (Sondami sa nám nepodarilo dokázať opak), po kúpe majetkov od posledného člena rodu Csoborovcov, teda po roku 1736. Tento fakt potvrdzuje aj archívna správa zo 4. apríla 1745, v ktorej píše cisársky úradník správcovi do Holíča, že kráľ žiada, aby žrebčín bol ešte toho roku hotový (pozri archívny materiál). Cincík,J. v nami citovanom diele hovorí, že výmaľba siene kopčianskeho žrebčína bola hotová freskárom J.J.Chamantom v roku 1751. Zhodné údaje o maľovaní fresiek sa zachovali v daňových knihách SAZ v Prahe, kde sa uvádza výška mzdy pre J.J.Chsmants a poplatky za farby pre kopčiansky žrebčín. Z uvedeného vyplýva, že štvorkrídlová budova žrebčína, prízemná s kaštieľom a kaplnkou bola dohotovená do roku 1752.

2. stavebná etapa, ktorá určila konečný vzhľad žrebčínca je ohraničená rokmi **1752-1773**. V tomto období vzniká nadstavba podkrovia (II. podlažia) v rozsahu celého objektu, ako sa nám zachovala dodnes⁶. Na kamennú hmotu existujúceho telesa objektu staviteľ dekomponoval ďalšie podlažie , ktoré v celom rozsahu objektu previazal priebežnou pásovou kordónovou rímsou. Napojenie sa nám podarilo zachytiť sondami na západnej fasáde objektu (na dvorovej i vonkajšej). Silne vystupujúce piliere, medzi ktorými boli situované okenné osi, uzavrel stlačeným oblúkom, čím získal ilúziu slepých arkád a uzavrel trojbokými štítmi s bohatou profilovanou rímsou. Stredné osi fasád zvýraznil štítmi segmentového ukončenia s konvexno-konkávnymi

líniami, taktiež s bohatou profiláciou rímsy. Tieto štíty sú formou príbuzné štítu, ktorý ukončuje južnú fasádu reprezentačnej časti objektu. V osiach podlažia osadil okenné otvory s mierne segmentovým nadpražím. Všetky okenné osi II. podlažia (celého objektu) sú rovnakých rozmerov a pôvodne boli uzavreté.

Podkrovie má lomenú klenbu vyklenutú z tehál. Je rozdelené na menšie priestory, ktoré sú medzi sebou prepojené. Otvory sú situované na stred a opatrené kamennými šambránami a kovanými dvermi (detail). Strecha je pokrytá malými bobrovkami, ukladanými na vyčnievajúce plôšky tehál a kladená do bohatého lôžka malty.

V tomto období sa previedli niektoré menšie úpravy vnútornej dispozície v západnom krídle objektu. Do južnej časti sa vložila priečka čím vzniká malý priestor, pravdepodobne kuchynka. Vedľa vstupu do suterénu sa prelomí otvor do podkrovia, v súvislosti s čím sa upraví prejazd a novo vzniklá malá chodbička. Malá chodbička a prejazd sa znovu preklenú. Upravujú sa vstupné otvory do východného a južného krídla, získajú draperkový výraz, ako i vstupné portály do reprezentačnej časti objektu (severnú krídlo). V západnej časti severného krídla sa na začiatku 70 rokov preklenie posledná miestnosť (maštaľ) pruské klenby dosadajú na mohutné polygonálne stĺpy. Podobne sa preklenie aj maštaľ južného krídla susediaca s obytným západným krídlom⁷. Nárožia sa spevnia tehlovými piliermi. Nadstavba objektu v druhej stavebnej etape je tak harmonicky a organicky pôsobiaca, že vzniká pocit akoby objekt vznikol v jednom časovom úseku, bez akéhokoľvek prerušenia. Rozsah objektu (každé krídlo je dlhé 120, široké 13m), určil staviteľ vzhľadom na účelovosť a vzhľadom k tomu zvolil materiál a hmotnosť. Kompozíciou slepých arkád a štítov získava určitého vertikalizujúceho komponenta.

Architektonický výraz reprezentačnej časti objektu pri použití plochých pilastrov (zväzujúcich dve podlažia), lizén, trojbokého štítu dáva objektu triezvejší, racionálnejší výraz a symetriu, jasné usporiadanie namiesto pohybu a kriviek typických pre barok, je tu klud a pravidelnosť. Tieto výrazové prostriedky sú typické pre prácu staviteľov viedenského okruhu z polovice 18. storočia a neskôr, pracujúcich v Uhorskej stavebnej komore.

V období, kedy vzniká stavba žrebčína v Kopčanoch, vedúcim stavebnej kancelárie na cisárskom dvore je J.M. Jadot, ktorého školenie je francúzske. V archívnych dokladoch týkajúcich sa stavby žrebčína sa objavuje aj meno staviteľa T.A. Karnera a to roku 1762, kedy tento prevzal žrebčín "pred zaklenutím" (rozumie sa pred zastrešením - pozri historickú časť - archív), a ako uvádzajú archívne doklady z 27.6.1962 z Holíča „posielajú na schválenie do Viedne návrh a plány od Karnera". (Plány sa týkali žrebčína v Kopčanoch).

Na úprave holíčskeho kaštieľa, ktorý je majetkom cisárskej rodiny, pracuje F.A. Hillebrandt, ktorý je už od roku 1745 spolupracovníkom J.N.Jadota⁸. Ďalším staviteľom, ktorý sa zúčastňuje na stavbe kopčianskeho žrebčína je stavebný majster Ján Knohlmajer, ktorý v marci 1769 oznamuje na cisársky dvor, že so svojimi ľuďmi stavbu vymeral a previedol výstavbu štítov (pozri archív).

Ak zhodnotíme prácu Karnera, ktorého v súvislosti so stavbou žrebčína dvakrát uvádzajú archívne doklady a pripustíme, že ním používané architektonické prvky ako pilastre, lizény, riešenie portálov; okenných otvorov a segmentových štítov musíme vziať do úvahy aj dekoratívne prvky, ktoré sú jemu vlastné a ktoré vo svojej práci využíva a to frestonový štýl. Ak by aj tieto boli zhodné s použitými architektonickými prvkami na reprezentačnej časti žrebčína ("malý kaštieľ"), je ťažko ho označiť ako autora stavby, pretože žrebčín aj s malým kaštieľom vzniká do roku 1752, kedy už bola dokončená nástropná maľba (freska) na II. podlaží malého

kaštiela, ktorá vlastne uzatvára I. etapu výstavby.

Architektonické riešenie fasád reprezentačnej časti ako (pilastre a zrkadlá, rímasy i priebežná pásová bosáž boli doriešené už v tomto období - čiže do roku 1752. Toto datovanie je zhodné aj zo zachovanými archívnymi prameňmi. Meno T.A. Karnera, ako samostatného staviteľa sa vyskytuje o niečo neskôr. (Vo Viedenskom diárii až v roku 1768, ako to uvádza .G. Hajas).

Predpokladáme, že viac spoločného s nami sledovanou stavbou má F..A. Hillebrandt¹⁰, ktorý už od roku 1745 pracoval pod vedením J.N. Jadota, a okrem plochých, vysokých pilastrov, priebežnej bosáže, lizén a racionálneho členenia fasád¹², využíva vo svojej práci motív vystupujúcich (predsunutých) pilierov, ktoré uzatvára stlačenými oblúkmi ako v Oradee fasáda "ambalacra" (Kelényi ...) Použitie vysunutých pilierov veže hvezdárne Bude v Bratislave okrem iného stajne na hrade, kde použil kompozíciu trojbokých štítov, nielen ako vertikalizujúceho momentu, ale podobne ako v Kopčanoch výtvarného riešenia zastrešenia objektu.

Jeho práca ako cisárskeho staviteľa na kaštieli v Holíči v 70. rokoch 18. storočia môže byť určitým východiskovým momentom. Je tu analógia v riešení trojbokého štítu (pozri analytickú časť vonkajšiu fasádu B). Volutový štít v Kopčanoch sa zhoduje so štítom na holičskej vedute L. Schmelhofera. Spoločné autorstvo štítov Kopčianskeho a holičského je viac ako pravdepodobné. Podobne je riešená fasáda kaštiela v Holíči ako nami sledovaného objektu. Rámovanie okien bielymi (vápennými pasportami, tiež vystupujúcich pilierov arkád i samostatné členenie zrkadlovými plochami bielo okrového tónu.

Charakteristickými pre Hillebrandta sú viacose fasády s 3, 5 až 7 krát odstupňovaným rizalitom. S obľubou používa trojbokých štítov na svojich stavbách i tých, ktoré upravuje. Je však problematické pripísať mu koncepciu stavby v jej začiatkoch, keďže predpokladáme, že stavba bola najskôr založená roku 1736 a ukončená roku 1752, čo potvrdzujú aj spomínané archívne doklady.

Môžeme pripustiť, že dostavbu objektu v II. etape riešil sám Hillebrand po odchode J.N.Jadota z cisárskeho dvora r.1753. Dokladom toho by mohlo byť aj použitie motívu štítov, ak nárys na túto dostavbu neexistoval už skôr¹².

Aj keď sa nám nepodarilo s určitosťou označiť staviteľa nami skúmaného objektu, môžeme povedať, že táto budova patrí do okruhu stavieb riešených na spôsob tereziánskych barokovo klasicistických kaštieľov viedenského okruhu a že jej tvorcom bol niektorý zo staviteľov tohto okruhu pôsobiaci na viedenskom cisárskom dvore v I. polovici 18. storočia (do roku 1768) .

3. stavebná etapa prvá tretina 19.storočia. V tejto stavebnej etape sa v priestore západného obytného krídla upravil stredný suterén Vybudovali sa obytné priestory v jeho podkroví. Tieto rešpektujú dispozíciu I. podlažia tak ako vznikla do roku 1752. Jednotlivé priestory sú radené za sebou a medzi sebou prepojené. Taktiež sú prístupné zo spojovacej chodbičky. Aby sa priestory dali obývať na II. podlaží sa vybudovali vykurovacie zariadenia prístupné zo spojovacej chodbičky. V severnej časti krídla sa zamuroval vstup na stred deliacej priečky, otvoril sa nový a v tej časti sa vybudovalo nové schodisko na II. podlažie. V ďalších častiach podkrovia sa uzavreli prechody (otvory) situované na stred a utvorili sa nové bližšie k štvorcovému dvoru,.

4. stavebná etapa -posledná tretina 19.storočia. Cisársky žrebčín bol zrušený roku 1828. Účelová budova zmenila využitie. V tomto období sa previedlo najviac nevhodných zásahov do vonkajšej i vnútornej dispozície objektu. K južnému krídlu sa

pristavali prevádzkové priestory, ktoré narušili pravidelnú a vyváženú kompozíciu a osovosť vonkajšej časti krídla. Na vnútornom dvore sa vybudovali prevádzkové priestory pre liehovar, ktorý sa usadil v severnom krídle objektu. Jeho prevádzkou najviac utrpela reprezentačná časť objektu. Vstupnú sieň na I. podlaží prečlenili na severnú a južnú. Severnú časť rozdelili ešte na menšie priestory, vybudovali zariadenia cementové vane, rôzne destilačné zariadenia umiestnili, v reprezentačnej sieni, čím narušil jej obvodové múry, stropy a pod. Kaštieľ sa dostal do dezolátneho stavu, ktorý sa dodnes ešte zhoršil. Ďalej sa v severnom krídle prečlenili niektoré veľké maštale, upravili sa okenné otvory. V ostatných častiach objektu sa vybudovali menšie deliace priečky.

5. stavebná etapa dvadsiate storočie. V tomto období objekt získali štátne majetky, ktoré previedli určité úpravy v západnom krídle objektu. Vybúrali staršie deliace priečky, prečlenili spojovaciu chodbičku, upravili okenné otvory aj na II. podlaží. Najväčším zásahom do dispozície tohto krídla bolo zrušenie kaplnky, jej prestropenie a prečlenenie priečkami. Okrem toho sa vybudovali nové sociálne zariadenia v interiéri a pribudovali sa sociálne zariadenia k vonkajším pilierom na I. i II. Podlaží. Vybudovali sa niektoré nové okenné otvory, upravili sa jestvujúce. Na južnej fasáde severného krídla sa zmenil rytmus okenných osí, zrútili sa stropy v reprezentačnej časti. Do dvora a okolia kaštieľa pribudli moderné prevádzkové zariadenia, ktoré úplne narušili pôvodnú kompozíciu podľa barokovej zákonitosti.

Poznámky:

1. Výpis z archívnych dokladov SÚA v Bratislave, PhDr. Fidler Peter
2. Aj keď František I. Lotrinský manžel Márie Terézie kúpil v roku 1736 celý majetok Csoborovcov v Šaštíne a Holiči. K Holiču ako súčasť panstva patrili aj žrebčín v Kopčanoch.
3. Cincík ďalej uvádza, na jeseň v roku 1937 sa presvedčil, že maľba s kožovkou opadáva v kusoch z povaly, ktorá je na viacerých miestach bezohľadne prerazená destilačnými rúrami a komínmi Roľníckeho družstevného liehovaru. Záznamy z dôchodkovej knihy panstva Holič z roku 1750 pod položkou 196, uvádzajú, že bolo vyplatené v decembri Chamentovi 5,38 a pod položkou 242 - 15 f. Doklady sú SÚAZ v Prahe.
4. Cincík J. v citovanom diele "Barokové fresky ... ako aj Wágner V., v diele F.A.Hillebrandta uvádzajú, kedy František I.Lotrinský kúpil majetky v Holiči a Šaštíne.
5. Archívne doklady sa nachádzajú v SÚA v Bratislave na Križkovej ulici - Riaditeľstvo cisárskych majetkov vo Viedni a SÚAZ v Prahe.
6. Nálezy sondážneho výskumu korešpondujú so záznamami v zachovaných archívnych dokladoch.
7. Historická časť a archívny materiál „v roku 1762 ďalšie výdavky od 1.marca do júna za zaklenutie maštali, zaklenutie kuchynky.
8. Wágner VI..F.A. Hillebrandt a jeho stavebná činnosť na Slovensku.
9. Tadeáš Adam Karner - dvorný stavebný inšpektor – Kostol P.Márie v Renwegu, v časopise Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege XXIV-1970
10. Pozri J.Kapposioho, Wágnera a Kelényiho ~ F.A.Hillebrandt
11. Bajchy Ivan: Kaštieľ v Holiči - diplomová práca
12. Ak práce na stavbe neboli iba na určitý čas prerušené.

3. Charakteristika a popis pamiatky z hľadiska architektonického

Situácia - Žrebčín je situovaný na rovnom priestranstve medzi komunikáciou vedúcou do obce a riekou Moravou. Severným krídlom, v strede ktorého je reprezentačná časť je situovaný na os komunikácie, ktorá vedie do holíčského kaštieľa. Objekt je dvojpodlažný (druhé podlažie je vlastne podkrovím), v súčasnosti obstaný modernou hospodárskou zástavbou.

Dispozícia - Objekt je dvojpodlažný (druhé podlažie tvorí vlastne podkrovie), štvorkrídlového pôdorysu s vnútorným uzavretým dvorom. Jeho tri krídla sú jednotraktové. Západné krídlo tvorí dvojtrakt a je podpivničené. Vstupy do vnútorného dvora sú situované na strednú os krídla východného, západného a severného (a na tretiu os južného krídla). Západné krídlo administratívne je prístupné z prejazdu. V severnom a južnom krídle sú situované schodiská vedúce na II. podlažie (do podkrovia). Miestnosti prízemí sú radené aditívne za sebou. Sú čiastočne priechodné a čiastočne prístupné zo štvorcového dvora. Miestnosti západného krídla sú z časti prepojené a niektoré prístupné zo spojovacej chodbičky. Do miestnosti II. podlažia (podkrovia) sprostredkúva prístup spojovacia chodbička (severné krídlo)

Suterén.- Severné krídlo objektu je podpivničené. Sú to tri suterény. Dva z nich sú jednopriestorové zaklenuté valenou klenbou s lunetami, jeden trojpriestorový zaklenutý tiež valenou klenbou s lunetami. Severný a stredný suterén je osvetlený zo severnej a južnej strany malými okennými otvormi, tretí v časti krídla je osvetlený z južnej (dvorovej) strany. Vstupy do suterénov vedú z priebežnej komunikácie krídla. Severný suterén má vstup opatrený hladkou kamennou šambránou.

Severné krídlo objektu, ktoré je podpivničené, tvorí dvojtrakt. Bolo určené na bývanie. Miestnosti sú aditívne radené a z časti medzi sebou prepojené. Vstup do miestností sprostredkúva komunikačná chodbička. Priestory sú klenuté valenými klenbami s lunetami. Spojovacia chodbička hrebienkovými klenbami. Priestor bývalej kaplnky patriacej k žrebčínu má strop s rovným podhl'adom.

V strede východného krídla boli situované priestory. Táto časť krídla je dvojpodlažná. Prevyšuje ostatné krídla objektu. Je to dvojtrakt. Vo vstupnej sieni reprezentačnej časti, je nástup na schodisko vedúce na II. podlažie. Portál na II. podlaží tvorí kamenná pravouhlá šambrána s obiehajúcou lištou, na ľavej strane doložená tehloú. Schodisko na II. Podlažie je jednoramenné zalomené s kamennými stupňami. Reprezentačné priestory sú plochoštopné, vstupná sieň má trámový strop silne poškodený. Miestnosti na II. podlaží nie sú zastropené (všetky stropy sú zničené).

Väčšina priestorov východného krídla, na prízemí, je zaklenutá pruskými klenbami na pásoch, menšia časť má rovný strop. Miestnosti sú prístupné z vnútorného dvora a niektoré sú medzi sebou prepojené.

Južné tvoria dve veľké účelové haly, situované po oboch stranách prejazdu. Po ľavej strane je situovaný vstup do podkrovia. Priestory sú zaklenuté pruskými klenbami na pásoch.

Južné a západné krídlo sú navzájom prepojené. Majú podobné členenie. Aj priestory tohto krídla sú klenuté pruskými klenbami na pásoch. Pozdĺž obvodových múrov južného a severného krídla sú umiestnené válovy pre dobytok. Južné krídlo a časť severného sú delené nízkymi múrikmi na menšie oddelenia "boxy" pre dobytok. Stavebný materiál je lomový kameň a tehla. Celý objekt, až na reprezentačnú časť, je zastrešený sedlovou strechou. V severnom krídle objektu sa zachovali staršie

nadstrešené komínové telesá.

Fasády -Hlavná východná fasáda, v strede ktorej je "malý kaštieľ" -reprezentačná časť, je dvojpodlažná, 5 osá s vystupujúcim rizalitom, ktorý má v úrovni I. poschodia (v šírke 3 osého rizalitu) otvorený balkón. Rizalit uzatvára volutový štít so slnečnými hodinami. Východná fasáda (reprezentačná časť) je vertikálne členená rovnakým počtom okenných osí, ako jej dvorová časť. Členia ju ploché bosované lizény a zrkadlá farebne odlišené. Architektonické členenie tejto fasády je zhodné s jej južnou časťou.

Vonkajšie i dvorové fasády krídel objektu sú členené piliermi uzavretými stlačenými, oblúkmi tak, že vytvárajú slepé arkády. Arkády sú ukončené trojbokými štítmi s bohato profilovanou rímsou. Štíty nad strednou osou krídel majú segmentové ukončenie, tiež s bohato profilovanou rímsou.

Vnútna dispozícia objektu je pravidelná a vyvážená. Všetky štyri krídla objektu boli pravdepodobne založené naraz.

V severnom krídle sa miestnosť bývalej kaplnky prestropila a prepriečkovala. Niekoľko nových priečok vzniklo aj vo východnom krídle objektu, taktiež v severnej časti západného krídla. Viditeľné zmeny zasiahli reprezentačnú časť východného krídla.

V 19.storočí sa podkrovia (II. podlažie) severného krídla situovali obytné priestory, ktoré však rešpektovali vnútornú dispozíciu I. podlažia. Ostatné priestory podlažia si zachovali pôvodné dispozičné členenie. Upravili sa iba vstupné otvory, ktoré boli situované na stred deliacej priečky.

Veľmi nepriaznivé zmeny zasiahli areál objektu a to vo forme modernej účelovej hospodárskej výstavby.

4. Význam dvorných a štátnych žrebčínov Habsburskej monarchie pri šľachtení úžitkových typov a plemien teplokrvných koní.

Územie Rakúsko-Uhorskej monarchie, odpradáвна bolo známe chovom teplokrvných koní, vyšľachtených na podklade divokého koňa tarpana. Cez tieto územia často prechádzali vojenské a lúpežné jednotky na menších vytrvalých koňoch, ktoré výrazne vplývali na utváranie typu koňa, na týchto územiach. Kone chované na rozsiahlych pastvinách, boli držané v polodivokom stave, bez zvláštnej starostlivosti, ponechané sami na seba. V mierových obdobiach chov koní rozkvital, počas vojenských a lúpežných prepádov, chov koní upadal. Šľachta na svojich majetkoch sa zaoberala chovom a šľachtením koní, ich držaním v oborách, v polodivokom stave, postupne začala organizovaným chovom koní.

Vplyv prísnej, veľkorysej a prepracovanej španielskej etikety a ceremoniálu španielskeho dvora a rozvoj chovu španielskeho koňa, prinútil aj cisársky dvor vo Viedni zakladať dvorné žrebčiny. Úlohou dvorných žrebčínov bolo šľachtiť a chovať pre cisársky dvor úžitkové typy a plemená koní vhodné pre dodržovanie španielskej etikety a ceremoniálu, na cisárskom dvore. Cisárske dvorné žrebčiny boli budované k tomu účelu na území monarchie, ktoré nebolo obsadené tureckou armádou. Tieto žrebčiny boli na veľmi dobrej odbornej i praktickej úrovni, s veľmi dobrou krmovinovou základňou, vyhovujúcimi ustajňovacími priestormi, so zabezpečenou obsluhou jazdcov a ošetrovateľov - vojakov a odborné vedenie žrebčína dôstojníkmi a šľachtou. Problémy chovateľské a plemenárske boli riešené na vysokej odbornej úrovni a doplnené chovateľskou a plemenárskou dokumentáciou. Dvorné žrebčiny po

požiaroch a vojenských ťaženiach základné plemenárske záznamy, rodokmene a pod. viedli dvojmo a to v žrebčine a na cisárskom dvore. Dvorné žrebčiny zabezpečovali šľachtenie a chov koní - karosierov pre ťažké kočiare, koní jazdeckých, koní pre ľahkú kočiarovú prácu a koní pre španielsku jazdiareň vo Viedni. Najvýznamnejšie dvorné žrebčiny a zariadenie boli:

1. **Kladruby nad Labem** - dvorný žrebčín bol vybudovaný na pardubickom panstve šľachtického rodu Perštejnov, ktorí chovali kone na svojich majetkoch. Oficiálne údaje hovoria, že žrebčín bol založený cisárom a kráľom Rudolfom II. 27.IV.1579. Dostal štatút cisárskeho dvorného žrebčína. Požiadavky cisárskeho dvora boli vyšľachtiť ťažkého karosiera, majestátneho vzhľadu, pre cisársky dvor. Kladruby boli budované na chov a odchov 1000 koní.

Kladrubský kôň je obľúbeným koňom pre záprahové súťaže. V českých zemiach starokladrubský kôň tvorí génovú rezervu, je originálnou kultúrnou pamiatkou.

2. **Lipica** - dvorný žrebčín založený arcivojvodom Karolom v roku 1580. Žrebčín je vybudovaný na bývalom arcivojvodstve terstkom, postupne rozšírený, leží v krasovej oblasti. Pôvodné kone boli pôvodu starošpanielskeho a starotalianskeho, obľúbené na panovníckych dvoroch. V roku 1767 do Lipice bolo dovezené aj 20 kobýl, talianskeho pôvodu, zo žrebčína Kopčany.

Lipican je elegantný kôň, miernej povahy, vytrvalý, skromný, neskoršie dospievajúci, prevažne farby bielej, menej čiernej, jeho chov sa z Lipice rozšíril do Európskych štátov i do USA. Svetový chov lipicanského koňa je zastrešený LIF.

3. **Kopčany** - dvorný žrebčín v blízkosti Holíča, ako tretí dvorný žrebčín založený Karolom VI. v roku 1736. Dvorný žrebčín Kladruby n/L. bol ohrozovaný cudzími armádami a v roku 1757 vyhorel aj z plemenárskou dokumentáciou. Mária Terézia žrebčín Kladruby zrušila a plemenný materiál španielsko-talianskych koní bol presunutý do novovybudovaného dvorného žrebčína Kopčany. Dvorné žrebčiny v tej dobe chovali kone pôvodu španielsko-talianskeho, vzájomne si plemenný materiál medzi sebou vymieňali a Kopčany sa stali náhradou za vyhorený dvorný žrebčín Kladruby n/L. V zaplavovanom území Kopčan, sa chovu koní nedarilo. Preto cisár Jozef II. rozhodol dvorný žrebčín Kladruby n/L. znovu obnoviť v roku 1770.

Namiesto chovu španielsko-talianskych karosierov, ktoré boli presunuté naspäť do Kladrúb n/L., z rozhodnutia cisára Jozefa II. bol v Kopčanoch založený chov anglického plnokrvníka. Za prítomnosti cisára Františka I. v roku 1816 na lúkách žrebčína bol usporiadaný dostih medzi anglickým plnokrvníkom a arabským plnokrvníkom. V rozhodujúcom dostihu zvíťazil Grimalkin - anglický plnokrvník nad arabským plnokrvníkom. Aj keď chov anglického plnokrvníka bol v Kopčanoch dobre vedený, podmienky chovu ušľachtileho plnokrvníka boli nevyhovujúce a v roku 1826 bol chov plnokrvníka zrušený a jeho chov presunutý do Kladrúb n/L. Počas pôsobenia chovu koní v Kopčanoch, odchovávali sa výlučne kone pre cisársky viedenský dvor a to karosiery, kone k reprezentačným účelom, kone jazdecké, pre dostihy a hony, kone pre bežnú kočiarovú službu a kone ťažné.

Pôvodné maštale a budovy sa zachovali, chátrajú a naša významná kultúrno-historická pamiatka čaká na záchranu.

4. **Španielska jazdiareň Viedeň** - založená v roku 1735 Karolom VI. v zimnej jazdiarni viedenského hradu, predstavuje skvelú barokovú stavbu, slúžiacu výcviku a ukážkam, lipicanských žrebčov aj v súčasnej dobe. Dvorná španielska jazdiareň slúžila na výučbu a výcvik šľachtickej mládeže, na španielskych koňoch. Dvorná jazdiareň sa neskôr zamerala na výcvik koní španielskeho pôvodu pre Vysokú španielsku školu. Španielska škola je skúškou sily, obratnosti, vytrvalosti a

učenlivosti lipicanských žrebčov, ktoré ako 4 ročné odchádzali na 2 a viac rokov do tréningu "Vysokej školy španielskej". Každý kmeňový žrebec v žrebčine Lipica a Píber, mohol pôsobiť len po úspešnom absolvovaní "Vysokej školy španielskej". Španielska jazdiareň mala a má veľký význam pre chov a šľachtenie lipicanov.

Po vzore dvorných žrebčínov a ich výsledkov šľachtení a v chove koní aj vládne orgány, za účelom zámerného šľachtenia úžitkových typov a plemien koní, zakladali štátne žrebčiny. Najväčší význam na riadenie, šľachtenie a chov koní mali žrebčiny:

1/ **Mezőhegyes** - uhorský žrebčín založený v roku 1785 ako vojenské zariadenie, k zabezpečovaniu remont pre armádu. Žrebčín mal v roku 1793 1000 kobýl a celkový počet koní 4386. Maximálny počet koní mal žrebčín v roku 1810 13.326 koní, z toho 4.018 kobýl, rozdelených do plemenných stád, podľa zámeru ich využívania v šľachtiteľskom programe.

Pre vojenskú správu monarchie mal veľký význam, pretože za tureckých a francúzskych vojen žrebčín dodal pre armádu monarchie 170.000 remont.

Do roku 1868, žrebčín dodával plemenné žrebce do celej Rakúsko - Uhorskej monarchie. Od roku 1868 /Rakúsko-Uhorské vyrovnanie/ - dualizmus, žrebčín dodával plemenné žrebce len pre zeme v Uhorsku. Žrebčín Mezőhegyes pôsobí v chove koní v Maďarsku aj v súčasnej dobe.

2/ **Radovec** - založený v roku 1774 v Bukovine ako zhromaždisko remont, s kapacitou cca 2000 koní.

V žrebčine Radovec chovali kone arabské, lipicanské, anglické polo a plnokrvné a v Lúčine kone huculské. Teplokrvné kone chované v Radovci, podľa zámeru šľachtiteľského programu boli rozdelené do 6 stád, siedme stádo bolo huculské, vzdialené od Radovca cca 100 km v Karpatoch. V žrebčine Radovec mal naprostú prevahu kôň arabský, ktorého prevaha trvala do konca XIX. storočia.

V Radovci bola založená súvislá línia radoveckých Furiosov. Žrebčín Radovec pôsobí aj v súčasnej dobe v Rumunsku, venuje sa chovu arabského koňa a v Lúčine chovu huculského koňa.

3/ **Bábolna** - Uhorský žrebčín, blízko Komárna založený v roku 1789, ako pobočka žrebčiny Mezőhegyes, od roku 1806 samostatný žrebčín. Žrebčín bol základňou pre všetky importované arabské kone z Arábie, Sýrie. Najrozšírenejší a najušľachtilejší arabský kmeň v Bábolne založil arabský originálny žrebec Shagya, nar. 1836, beluš, v Sýrii. V Bábolne majú arabskí príslušníci Shagya svoje múzeum. V roku 1852 boli do žrebčiny importované arabské žrebce, ktoré sa stali zakladateľmi významných arabských línii a kmeňov. Ich chov sa ako zvláštneho plemena Shagya arab udržal do súčasnej doby.

Arabské čistokrvné kone, prevažne pôvodu zo žrebčiny Bábolna a Radovec, boli na konferencii WAHO v roku 1978 v Hamburgu uznané ako samostatné arabské čistokrvné plemeno Shagya arab – ISG -/Medzinárodný zväz chovateľov arabského koňa/ Chov arabského plnokrvníka je organizovaný a riadený WAHO /World Arabian Horse organization/ založená v roku 1972 v Seville.

V žrebčine Bábolna sa choval tiež lipicanský kôň. Po druhej svetovej vojne, ako vojnová korisť, boli presunuté do USA. Z USA bolo stádo vrátené do Maďarska do žrebčiny Szilwasvarad /1951. Aj súčasne v tomto žrebčine je hlavný chov lipicanského koňa v Maďarsku.

4/ **Píber** - žrebčín založený v roku 1798 v oblasti Štýrska, ako vojenský remontný ustav. Od roku 1810 bol žrebčín v prevádzke a choval angloarabské kone. V roku 1853 v žrebčine bol zriadený chov lipicanského koňa, ktorého chov bol v roku 1867 presunutý do žrebčiny Radovec. Žrebčín Píber zabezpečoval a zabezpečuje

produkciu plemenných žrebcov pre krajinský chov koní, ale tiež lipicanské žrebce pre Španielsku jazdiareň vo Viedni.

5/ **Kisber** - žrebčín zriadený v roku 1853. Vybudovaný bol na počet 300 chovných kobýl, 21 kmeňových žrebcov a zodpovedný počet dorastu. Zo začiatku bol chovný materiál pôvodu arabského, norfolkského, anglického plno a polokrvného. Žrebčín vynikal najmä v chove anglického plnokrvníka, pôsobili tu známe anglické plnokrvné žrebce.

6/ **Fogaraš** - založený v Sedmihradsku v roku 1873 so zameraním na chov lipicanského koňa, chovaného v klasických líniiach od roku 1874 do roku 1915. Po vypuknutí I. svetovej vojny bolo stádo do žrebčína Bábolna, kde stádo ostalo a chov pokračoval aj po vojne. Žrebčín Fogaraš po vojne pripadol Rumunsku a z konkurznej podstaty monarchie, Rumunsko získalo lipicanské stádo zo žrebčína Radovec. Po druhej svetovej vojne žrebčín Fogaraš bol znova obnovený. Lipicanský kôň sa v žrebčine Fogaraš chová aj v súčasnej dobe.

7/ **Topoľčianky** - najmladší žrebčín z tejto skupiny žrebčínov, založený v ČSR v roku 1921, na habsburských majetkoch. Zameranie chovu koní v žrebčine Topoľčianky bolo na chov plemien rakúsko-uhorských, na chov koňa arabského, lipicanského, huculského, noniusa a na chov slovenského teplokrvníka. Od roku Štátny žrebčín Topoľčianky je prehlásený za Národný žrebčín Topoľčianky š.p.

a/ arabské stádo tvorí génovú rezervu a v roku 2002 topoľčianske arabské stádo obdržalo od prezídia nadácie Slovak Gold certifikát nadštandardnej kvality.

b/ lipicanské stádo v NŽ Topoľčianky tvorí génovú rezervu a v roku 2002 udelilo Prezídium nadácie Slovak Gold, certifikát nadštandardnej kvality, chovateľskému produktu - plemenu lipican

c/ huculské stádo tvorí génovú rezervu a v roku 2002 udelilo Prezídium nadácie Slovak Gold, certifikát nadštandardnej kvality, chovateľskému produktu, plemenu huculskému.

d/ stádo slovenského teplokrvníka.

NŽ Topoľčianky má reprodukčné-inseminačné stredisko pre oblasť Slovenska.

B2.1.1 Stavebno-technické riešenie

1.Program pamiatkových úprav kopčany- žrebčín

1. Opis pamiatky

Žrebčín v Kopčanoch je architektonickou pamiatkou z polovice 18. storočia. Založil ho ako účelovú stavbu k holíčskemu kaštieľu, s ktorým bol prepojený stromoradiím, František Štefan vojvoda Lotrinský (manžel Márie Terézie) roku 1736. Žrebčín vlastnila cisárska rodina až do roku 1918. Pôvodne bol kaštieľ v Holíči a žrebčín v Kopčanoch prepojený, z holíčskej strany parkom a zo strany Kopčian stromoradiím. Komunikácia vedúca stromoradiím bola situovaná na stred južného krídla holíčskeho kaštieľa. K žrebčínu patrili aj prevádzkové budovy. Boli situované tak, aby nenarúšali kompozíciu objektu osadeného v strede voľnej prírody. Smerom k rieke Morave bol vybudovaný rybník. Blízko kaplnky sv. Margaréty bol tiež rybník s voliérou pre chov divokých kačíc. (kačenáreň)

Komplex stavieb a zariadení budovaných v Holíči a v Kopčanoch po roku 1736 bol navrhnutý staviteľom vynikajúceho školenie, ktorý domyslel a doriešil kompozíciu a prevádzku objektov až do najmenších podrobností. Nami sledovaný objekt účelového zamerania mal zabudovaný vodovod, ktorého vodovodné potrubie

(olovené trúbky) sa nám podarilo zachytiť sondami pod bankálom pôvodných okenných otvorov. V objekte bola dômyselne riešená klimatizácia. Predpokladáme, že aj hmotové založenie objektu, jeho členenie slepými arkádami (nikami), jeho zastrešenie tehľou, bolo vysoko účelové. O výbornom školení projektanta svedčí aj reprezentačná časť objektu, hlavne jej architektonické riešenie fasád. Ich barokovo-klasicistický výraz, použitie plochých pilastrov a litén, ich vertikálne členenie, zväzovanie dvoch podlaží, pásová bosáž ako i trojboké štíty (farebné dotvorenie fasád) svetlý oker s bielou paspartou okenných a dverových otvorov, pilierov bolo na 60. roky 18.storočia u nás riešením ojedinelým.

Je samozrejme, že riešenie celého komplexu v takom rozsahu s parkom, rybníkom, voliérou a prevádzkovými zariadeniami záležalo aj od osoby objednávateľa a účelu, ktorému mal komplex v našom prípade objekt slúžiť.

Žrebčín je situovaný medzi riekou Moravou a komunikáciou vedúcou do obce. Dispozíciu tvorí štvorkrídlový pôdorys s vnútorným uzavretým dvorom. Objekt je dvojpodlažný, v severnom krídle -čiastočne podpivničený. Jeho tri krídla sú jednotraktové, severné krídlo tvorí dvojtrakt. Vstupy do vnútorného dvora sú situované na strednú os krídla východného, západného, severného a južného. Schodiská sú umiestnené pri prejazdoch. Severné krídlo má obytný charakter, ostatné krídla vzhľadom na účelovosť a špecifickosť boli členené. na haly pre ustajnenie koní.

V strede východného krídla je situovaný reprezentačný objekt, prevyšujúci ostatné krídla objektu - patrí do okruhu stavieb riešených na spôsob tereziánskych barokovo-klasicistických kaštieľov viedenského okruhu. V súčasnosti má všetky stropy zničené. Väčšina priestorov prízemia je zaklenutá pruskými klenbami na pásoch, priestory na poschodí valenými klenbami s lunetami.

Vonkajšie i dvorové fasády krídel objektu sú členené piliermi uzavretými stlačenými oblúkmi tak, že vytvárajú slepé arkády. Arkády sú ukončené trojbokými štípmi s bohato profilovanou rímsou. Fasády reprezentačného objektu sú 5 osé, bohato členené. Celý objekt je zastrešený sedlovou strechou, zaujímavou spôsobom kladenia bobrovky: sú ukladané priamo do malty na vyčnievajúce plôšky tehál klenby.

Aj keď sa komplexným výskumom objektu nepodarilo určiť meno staviteľa, pôsobivý architektonický výraz vyvolaný kompozíciou slepých arkád, štíptov a riešenie účelovej prevádzky do najmenších podrobností svedčí o staviteľovi vynikajúceho školenia. Výskumom boli vyhodnotené nasledovné stavebné etapy.

1. stavebná etapa 1736 - 1752

Túto etapu prezentuje štvorkrídlová prízemná stavba s prejazdmi na os krídel, členená piliermi. V strede východného krídla je reprezentačný objekt s trikrát odstupňovaným rizalitom, z vonkajšej strany ukončeným trojbokým štíptom, z dvorovej strany štíptom segmentového zakončenia. V severnom krídle po ľavej strane prejazdu je situovaná malá kaplnka priestorové riešená cez dve podlažia.

2. stavebná etapa 1752 - 1773.

V tomto období vzniká nadstavba podkrovia /II. podlažie/ v rozsahu celého objektu. Vystupujúce piliere sa uzavreli stlačeným oblúkom a ukončili trojbokými štípmi. Nárožia sa spevnili piliermi. V osiach podlažia osadili okenné otvory s mierne segmentovým nadpražím. Previedli sa malé úpravy vnútornej dispozície severného krídla / priečky/.

3. etapa - prvá tretina 19.storočia.

V tejto etape sa upravil suterén a vybudovali sa obytné priestory v podkroví severného krídla, ktoré rešpektujú dispozíciu I. podlažia.

4. etapa - posledná tretina 19.storočia.

Cisársky žrebčín bol zrušený roku 1828, budova zmenila využitie. V tomto období sa previedlo najviac nevhodných zásahov do dispozície objektu. K južnému krídlu sa pristavali z vonkajšej strany prevádzkové priestory, ktoré narušili vyváženú kompozíciu. Na dvore vybudovali prevádzkové priestory pre liehovar, ktorého prevádzkou najviac utrpela reprezentačná časť objektu. Kaštieľ sa dostal do dezolátneho stavu.

5. etapa - 20.storočie.

V severnom krídle sa vybúrali staršie deliace priečky, upravili okenné otvory na II. podlaží. Najväčším zásahom do dispozície bolo zrušenie kaplnky, jej prestropenie a rozdelenie priečkami. Vybudovali sa nové sociálne zariadenia v interiéri aj z vonkajšej strany pilierov. Zmenil sa rytmus okenných osí na západnej fasáde východného krídla.

Do dvora a okolia žrebčínu pribudli socialistické prevádzkové zariadenia, ktoré úplne narušili pôvodnú kompozíciu. / Podrobnejší popis - viď Umelecko-historický výskum/.

2.Stavebno-technický stav

Stavebno-technický stav objektu je možno charakterizovať ako značne narušený, pričom reprezentačná časť východného krídla je v stave havarijnom.

Horizontálne konštrukcie - prevažne klenby - v severnom, západnom a južnom krídle opticky nevykazujú poškodenie. Vo južnom krídle klenby nad II. podlažím vplyvom zatekania sú prevlhnuté, na exponovaných miestach dochádza k postupnému opadávaniu omietky a odpájaniu jednotlivých konštrukčných prvkov - tehál. Staticky narušená je aj klenba nad prejazdom v južnom krídle. Trámový strop nad I. podlažím reprezentačnej časti severného krídla je zrútený, taktiež sekundárny strop nad II. podlažím / ktoré bolo pôvodne zaklenuté zrkadlovou klenbou/. Reprezentačnej časti chýba v súčasnej dobe zastrešenie.

Na vertikálnych konštrukciách - stenách a oporných pilieroch severného, južného a východného krídla nie sú viditeľné statické poruchy, piliere západného krídla z dvorovej strany sú silno rozrušené zatekaním zo strešných úžľabí, kde chýba oplechovanie.

Krytina - bobrovka s hrotitým ukončením je narušená približne z 50 %, hlavne v úžľabiach, kde je vidno odkryté maltové lôžko a nevhodnú betónovú mazaninu. Krytinu narúšajú aj náletové dreviny, ktorými sú zarastené úžľabia nad celým objektom. Hrebene a väčšina komínových telies sú vo veľmi zlom stave. Omietky na vonkajších aj dvorových fasádach sú všetky poškodené, opadávajú v celých kusoch, v podobnom stave sú aj interiérové omietky. Niektoré priestory / II. podlažie severné, južné krídlo / nie sú omietané.

Stolárske výrobky - stupeň poškodenia je rôzny. Okná sa zachovali prakticky iba v severnom krídle, bude potrebná ich výmena.

Podlahy - palubové v severnom krídle na II. podlaží - v dobrom stave, tehlové - rôzny stupeň zachovania, betónové v stajniach a v skladoch - v dobrom stave. Kamenná podlaha v prejazdoch je podmytá a sadnutá.

Inžinierske siete - rozvod vody, kanalizácia a povrchové elektrické vedenie sú nevyhovujúce, nezodpovedajú v súčasnosti platným STN.
Celkový stavebno-technický stav svedčí o nedostatočnej, respektíve žiadnej údržbe.

3. Spresnené podmienky ochrany a uplatnenia kultúrno-spoločenských hodnôt pamiatky.

3.1. Požiadavky na odstránenie rušivých zásahov do pamiatky a jej prostredia.

Žrebčín v Kopčanoch je významnou architektonickou pamiatkou, zapísanou v štátnom ozname nehnuteľných kultúrnych pamiatok, preto sa na obnovu vzťahuje Zákon o kultúrnych pamiatkach a Úprava MK SR o dokumentácii obnovy pamiatky. V zmysle tejto Úpravy MK SR sa jedná v prípade obnovy žrebčína o Opravu pamiatky - bude použitá metóda konzervačná s odstránením rušivých zásahov, pri ktorej bude plne zohľadnený pôvodný materiál, konštrukcie, hmotové a priestorové členenie pamiatky. Opravou sa zmení účelové využitie pamiatky, zvýši sa jej ochrana a uplatnenie kultúrno-spoločenských hodnôt. Nakoľko objekt je ešte aj na dnešné pomery účelová, vyhovujúca stavba, svojou architektonickou hodnotou ojedinelá, jej využitie ostáva pre chov koní (jazdecké a agroturistické centrum) Súčasné využívanie objektu ako sklady, garáže s príslušenstvom, pamiatku devastuje bolo nutné týmto projektom urýchlene doriešiť aj otázku funkčnej náplne. Stanovilo sa ochranné pásmo žrebčína a v blízkosti objektu a na dvore sa neuvažuje s ďalšou výstavbu hospodárskych objektov.

Dispozícia

Pamiatkový výskum vysledoval v stavebnom vývoji žrebčína päť etáp. Vzhľadom na to, že objekt si zachoval svoj dispozičný a architektonický charakter z prvej tretiny 19. storočia - z 3.stavebnej etapy, navrhujeme jeho obnovu do tejto etapy. Metodické pokyny v otázke dispozície sa budú zaoberať len nevhodnými zásahmi a s požiadavkami ich odstránenie.

Najviac nevhodných zásahov do dispozície bolo prevedených v 4.stavebnej etape - poslednej tretine 19.storočia, v čase, keď bol zrušený cisársky žrebčín /1828/ a zmenilo sa využitie objektu. K západnému krídlu v južnej časti sa pristavali prevádzkové priestory, ktoré narušili pravidelnú a vyváženú kompozíciu vonkajšej časti krídla. Do východného krídla umiestnili liehovar, ktorého prevádzkou utrpela najviac reprezentačná časť objektu. Vstupnú sieň na I. podlaží predelili na východnú a západnú, východnú rozdelili na ešte menšie priestory. Ďalej sa v západnom krídle predelili niektoré veľké maštale, v ostatných častiach objektu sa vybudovali menšie deliace priečky.

V 5.etape - v 20. storočí sa v severnom krídle vybúrali staršie deliace priečky, predelili spojovaciu chodbu, zrušili kaplnku - prestropili ju a predelili priečkami. Vybudovali sa nové sociálne zariadenia k vonkajším pilierom na I. aj II. podlaží. Do dvora a okolia kaštieľa pribudli prevádzkové zariadenia, ktoré úplne narušili pôvodnú kompozíciu.

Návrh úprav.

Asanovať prevádzkové priestory pristavané z vonkajšej strany k západnému krídlu, otvor medzi piliermi upraviť na okno, v reprezentačnej časti na I. podlaží zo

vstupnej siene urobiť opäť jeden priestor, odstrániť strop a priečky v kaplnke, asanovať pristavané sociálne zariadenia k vonkajším pilierom severného krídla, odstrániť niektoré nové priečky, hlavne v severnom a v južnom krídle.

Vertikálne konštrukcie - materiál - lomový kameň, tehla, pieskovec. Všetky narušené nosné konštrukcie / - hlavne piliere južného krídla/ je potrebné domurovať, v prípade nutnosti staticky zabezpečiť.

Polygonálne piliere z pieskovca v západnom krídle je potrebné reštaurovať.

Horizontálne konštrukcie.

Priestory žrebčina v I. poschodí sú vo väčšine zaklenuté pruskými klenbami na pásoch, v kaplnke v severnom krídle je rovný strop, v severnej časti východného krídla je strop klenbičkový do ocelových traverz nesený na ocelových stĺpoch, v reprezentačnej časti pôvodný drevený trámový strop chýba.

II. podlažie je zaklenuté valenými klenbami s lunetami, kaplnka je zaklenutá pruskou klenbou na pásoch, v reprezentačnej časti na II. podlaží sa v prvej polovici 20. storočia zrútila zrkadlová klenba. Klenby sú v z časti omietané, z časti neomietané.

Návrh úprav.

Všetky klenby sa zachovávajú v plnom rozsahu. Narušené klenby /II. podlažie južného krídla/ sa vyspravujú, v prípade potreby staticky zabezpečia. Klenby sa vypieskujú a opatria impregnačným náterom.

V priestore kaplnky sa odstráni rovný strop medzi I. a II. podlažím, pruská klenba sa zachováva. V reprezentačnej časti sa celé I. podlažie prekryje dreveným trámovým stropom. ktorého výška sa určí podľa zachovaných otlakov pod parapetom okenných otvorov.

Nad II. podlažím reprezentačnej miestnosti sa uskutoční rekonštrukcia zrkadlovej klenby.

Zastrešenie

Celý objekt je zastrešený zaujímavým spôsobom. Krytina bobrovka s hrotitým ukončením je kladená priamo na vyčnievajúce plošky tehál klenby nad II. podlažím do bohatého lôžka malty. V súčasnosti je krytina z polovice narušená, hlavne v úžľabiach medzi štítmami, kde často chýba. Namiesto výmeny poškodenej krytiny sa niektoré úžľabia prekryli betónovou vrstvou. Komíny v západnom krídle sú značne deštruované.

Reprezentačná časť nie je v súčasnej dobe zastrešená.

Návrh úprav.

Po vyspravení klenieb je potrebné vymeniť narušenú bobrovku, pričom je potrebné najskôr odstrániť betón v niektorých úžľabiach. Bobrovka musí mať hrotité ukončenie. Komíny nad obytnou časťou objektu sa domurujú, omietnu vápennou omietkou bielej farby a opatria dobovými hlavicami. Šambrány komínových otvorov z pieskovca /II. podlažie/ sa ošetrí, otvory sa zakryjú kovanými dvierkami.

Reprezentačná časť sa prekryje valbovou strechou s vikiermi /krytina -bobrovka s hrotitým ukončením/, výška strechy a rozmiestnenie vikierov sa určí podľa dobových kresieb a fotografií /viď Pamiatkový výskum - foto č.4/. Štíty sa omietnu a oplechujú. Na štít zo západnej strany sa osadia hodiny. Objekt je potrebné opatřitbleskozvodmi.

Odvod dažďovej vody - riešený vytvarovanými medenými plechmi v úžľabiach medzi štítmí s presahom 0,5 - 1m, voda odteká voľne do terénu. Plechy sú vo veľmi zlom stave, niekde chýbajú čo spôsobuje deštrukciu pilierov / južné krídlo z dvorovej strany/. Vo východnom krídle z dvorovej strany je vidno niekoľko plechových nefunkčných zvodov zapustených v pilieroch.

Návrh úprav

Rekonštruovať nové vytvarované plechy / materiál –meď/ do úžľabí s dostatočným presahom od pilierov, odvod vody riešiť do kanalizácie. /obnoviť pôvodný systém odvodu dažďovej vody/

Podlahy

Podlahy v objekte sú rôzne. V I. podlaží v maštaliach väčšinou betónové, v severnej časti západného krídla / využívané v súčasnosti ako stajne pre kone/ sú drevené kombinované

s tehľou, na II. podlaží sú to -hlavne dlažby tehlové / štvorcové, obdĺžnikové tehly, aj obdĺžnikové ukladané diagonálne/, v západnom krídle okrem tehlových sú drevené palubové podlahy, na II. podlaží aj podlaha teracová kombinovaná s cementovým poterom. Podlahy sú vo veľkej miere zachované.

Návrh úprav

V prevádzkových priestoroch I. podlažia určených ako stajne pre kone / bude sa jednať o západné a južné krídlo/ musí byť teplá, nepriepustná, drsná a pružná podlaha. Tomuto účelu najlepšie vyhovuje dlažba z drevených klátikov zapustených do asfaltu, prípadne drevená dosková, dnešným normám odpovedá aj hlinená mazanina. Komunikácie sa vyskladajú z ostro pálenej tehly. .

V II. podlaží sa prevedie rekonštrukcia zachovanej tehlovej podlahy, palubové drevené podlahy v severnom krídle podľa potreby rekonštruovať, alebo upraviť v zhode so slohovým výrazom barokového klasicizmu. Teracovú dlažbu, aj cementový poter odstrániť, nahradiť podľa potreby drevenou, alebo tehlovou dlažbou. V kaplnke použiť tehlovú dlažbu, takisto aj vo vstupnej sieni reprezentačnej časti, na II. podlaží reprezentačnej časti položiť kvalitnú kamennú dlažbu - napr. mramor. Dlažbu z prírodného kaňa v prejazdoch severného a južného krídla, ktorá je v zlom stave, je nutné rekonštruovať a doplniť chýbajúce časti.

Okenné otvory

I. podlažie - okenné otvory v severnom obytnom krídle sú zachované v takmer neporušenom stave a v pôvodnej veľkosti po pravej strane prejazdu z vonkajšej strany / z II. stavebnej etapy/. Vid' foto č.7., vid detail H - Pamiatkový výskum.

Návrh úprav - všetky okenné otvory severného krídla na I. podlaží / vonkajšia aj dvorová fasáda/ upravované v mladších stavebných frázach, prispôbiť uvedeným pôvodným, pričom sa niektoré okenné otvory, zamurujú a nové prerazia /Vid' Pamiatková obnova/.

Okenné otvory I. podlažia južného, východného a západného krídla / okrem reprezentačnej časti/ sa časovo prispôbovali potrebám, pôvodné sa zachovali na vonkajšej fasáde južného krídla. Vid foto č.

Návrh úprav - všetky okenné otvory I. podlažia uvedených hospodárskych krídel prispôbiť veľkosťou zachovaným pôvodným. Niektoré okenné otvory bude potrebné zaslepiť a otvoriť nové podľa osovosti II. podlažia / vid', Pamiatková obnova /. Východné krídlo sa nebude využívať na hospodárske účely, preto možno uvažovať s veľkosťou okenných otvorov obdobnou ako na severnom krídle.

II. podlažie - okenné otvory II. podlažia v štítoch sú v súčasnosti rôznych veľkostí. Pôvodné rozmery otvorov so segmentovým záklenkom sa zachovali v štítoch severného krídla. Viď foto č.9.

Návrh úprav - všetky okenné otvory II. podlažia / okrem reprezentačnej časti / veľkosťou a tvarom prispôbiť zachovaným okenným otvorom západného krídla.

Okenné otvory reprezentačnej časti.

Okenné otvory reprezentačnej časti si na II. podlaží zachovali svoje pôvodné rozmery na východnej aj západnej fasáde. Otvory na I. podlaží na východnej fasáde - na 1 a 5 osi boli zmenšené, 2,3 a 4 os – otvory boli zamurované.

Otvory I. podlažia na západnej fasáde - v 1 osi otvor zaslepený a otvorené boli dva nové otvory, v 2 a 4 osi otvory s polkruhovým ukončením boli premurované na pravouhlé, otvor 3 osi- vstup bol zmenšený, taktiež aj otvor 5 osi.

Návrh úprav:

- previesť rekonštrukciu 1 a 5 okennej osi na západnej fasáde I. podlažia
- otvoriť takmer k úrovni podlahy, otvorom v 2 a 4 osi dať polkruhové ukončenie, vstup /3 os/ otvoriť na pôvodnú veľkosť
- na východnej fasáde otvoriť zaslepené otvory v druhej, tretej a štvrtej osi, otvory v prvej a piatej osi rekonštruovať znížiť takmer po zem

Okenné výplne

Reprezentačná časť- pôvodné výplne sa nezachovali

Návrh úprav – vyhotovenie výplní zodpovedajúcich obdobiu barokového klasicizmu a to podľa okenných otvorov zachovaných z obdobia jeho vzniku / pravouhlé i s polkruhovým ukončením/. Materiál - drevo.

Farebnosť - hnedý náter, alebo namorenie – tmavý odtieň.

I. podlažie / okrem reprezentačnej časti/

Návrh úprav - v severnom krídle sa výplne budú reprodukovat' v pôvodnom materiáli - dreve, pričom sa zachová 6-tábuľkové členenie

Farebnosť - hnedý náter, alebo namorenie - tmavý odtieň farby dreva.

Na vonkajšej fasáde severného krídla opatriť okná vnútornými drevenými okenicami.

Východné, južné a západné krídlo I. podlažia - v súčasnosti okenné otvory s rôznymi druhmi výplní, aj bez výplne.

Návrh úprav - opatriť okenné otvory výplňami z dreva s malými tabuľkami skla.

Farebnosť - hnedý náter, alebo namorenie - tmavý odtieň farba dreva.

II. podlažie

V súčasnosti sú okenné otvory so segmentovým zakončením / všetky krídla okrem reprezentačnej časti / opatrené rôznymi druhmi výplne - drevené, oceľové, sklobetónové, sololitové, alebo bez výplne.

Návrh úprav – výplne vyhotoviť v pôvodnom materiáli - dreve, aby zodpovedali dobe vzniku nadstavby tohto podlažia so 6 tabuľkovým delením

Farebnosť – hnedý náter, alebo namorenie - tmavý odtieň.

Všetky okná na objekte okrem okien na I. podlaží hospodárskych objektov, riešiť ako dvojité.

Vstupy a prejazdy

Prejazdy do vnútorného dvora sú situované na strednú os krídla južného, severného, východného a na tretiu os západného krídla.

Návrh úprav

Kamenný portál / žula / v prejazde západného krídla reštaurovať, ponechať na mieste, v severnom krídle reštaurovať podľa zachovaného

Portále opatriť bielou paspartou, tmavé plochy v nákrese predstavujú zlatý oker, svetlé plochy bielu farbu.

Prejazd na tretiu os západného krídla sekundárneho charakteru sa nepriznáva. Vytvorené otvory na vonkajšej a dvorovej strane budú upravené ako okenné, zhodné veľkosťou a výplňou s oknami na južnej fasáde.

Prejazdy vo východnom krídle v reprezentačnej časti - z vonkajšej strany, zamurovaný, z dvorovej strany zmenšený, sa otvoria na pôvodnú veľkosť. Konzolkové portále sa zrešturujú.

Vstupy do západného krídla sú riešené z dvorovej strany 6,10,13,14 a 15 os / zľava doprava/.

Návrh úprav.

Vstupy na 13 a 14 osi sa nepriznávajú, otvory budú upravené ako okenné, zhodné veľkosťou a výplňou s ostatnými oknami západného krídla na I. podlaží.

Vstup do obytnej časti v severnom krídle je riešený z prejazdu, je zmenšený.

Návrh úprav

Vstup upraviť" zhodne s obdobím jeho vzniku /t.j. 70 roky 18.storočia/. Jeho otvor treba rozšíriť až k pilastrom.

Vstup do severného krídla situovaný z vonkajšej strany na 2. os vo východnej časti s kamenným portálom – sprístupňuje suterén a II. podlažie.

Návrh úprav

Vstup sa nepriznáva, vytvorí sa okenný otvor zhodný veľkosťou s ostatnými oknami I. podlažia severného krídla. Priestory sa sprístupnia z dvorovej strany /1.os/, kamenný portál sa zrešturuje a prenesie na novovytvorený vstup.

Do východného krídla je v súčasnej dobe riešených z dvorovej strany 10 vstupov rôznych veľkostí.

Návrh úprav

Zachová sa len 5 vstupov. Ostatné otvory sa upravujú na okenné – zhodné veľkosťou s ostatnými okennými otvormi východného krídla.

V prípade potreby otvorenia iných vstupov pri riešení dispozície objektu / napr. maštale žriebät musia mať voľne prístupné pastevné výbehy / je nutné konzultovať so spracovateľmi Pamiatkového výskumu./

Výplne

Výplne prejazdov a vstupov sa nezachovali.

Návrh úprav

Riešiť ich drevené, zodpovedajúce svojim tvarom a členitosťou obdobiu vzniku žrebčína. Takisto pri riešení ich architektonického návrhu si PUK Bratislava vyžaduje spoluúčasť.

Otvory vo vnútornej dispozícii

Otvory vzniknuté v mladších stavebných etapách

Návrh úprav - možno ich zamurovať, alebo využiť v novej prevádzke objektu.

Nearchitektonizované ostenia Návrh úprav - ponechať v pôvodných rozmeroch.

V reprezentačnej časti - vo vstupnej sieni na I. podlaží sa nachádza kamenný portál z pol. 18. storočia, na II. podlaží portál do reprezentačnej siene je zmenšený.

Návrh úprav - portál na I. podlaží reštaurovať, chýbajúcu časť doplniť, ponechať na mieste.

Portál na II. podlaží rozšíriť na pôvodnú veľkosť.

V II. podlaží v strede deliacich priečok sú umiestnené kamenné portály.

Návrh úprav - reštaurovať, zamurované tiež reštaurovať a ponechať na mieste. Chýbajúce doplniť podľa zachovaných.

Výplne otvorov - v čase výskumu /1979/ sa v II. podlaží zachovali vyvesené poškodené dvere s kovaním, ktoré sú zdokumentované v Pamiatkovom výskume /viď detail F/. Takisto na II. podlaží sú osadené v strede deliacej priečky kované dvere - zdokumentované v Pamiatkovom výskume. Dvierke do komínového otvoru v severnom krídle, existujúce ešte v čase konania výskumu, sa zachovali len v dokumentácii.

Návrh úprav - vyhotoviť podľa dokumentácie obsiahnutej v Pamiatkovom výskume nové výplne otvorov. Drevené použiť v severnom krídle – obytnej časti, kované na II. podlaží južného, východného a severného krídla /okrem reprezentačnej časti/

Kovania - zachovali sa len v dokumentácii

Návrh úprav - vyhotoviť podľa zdokumentovaných kovaní nové, a adekvátne k ich tvaru navrhnuť aj kovania na okná a okenice.

Mreže - na reprezentačnej časti objektu sa zachovala kovaná mreža balkóna a takisto kované prevliekané mreže na oknách.

Návrh úprav - reštaurovať zachovaných, ručne kovaných mrežu balkóna, ponechať na mieste. Podľa zachovaných prevliekaných okenných mreží vyhotoviť kópie a osadiť medzi okenné krídla na vonkajšej aj vnútornej strane severného krídla /I. podlažie/. Opatriť čiernym matným náterom. Odpovedajúce kópie osadiť aj do okenných otvorov ostatných krídel /I. podlažie/.

Schodiská

Návrh úprav - všetky schodiská v objekte ponechať, vyspraviť a doplniť kamenné stupne, na schodisku v reprezentačnej časti previesť opravu parapetného múrika a vyhotoviť kópiu BALUSTRÁDY

Omietky

Vnútorne aj vonkajšie omietky sú vo veľmi zlom stave. Pôvodné omietkové vrstvy sa zachovali na západnom krídle.

Návrh úprav

Vnútorne omietky - poškodené plochy otlčiť, všetky priestory I. podlažia a podľa potreby aj priestory na II. podlaží omietnuť hladenou vápennou omietkou a natrieť bielym vápenným náterom.

Vonkajšie omietky - omietkové vrstvy dvorových a vonkajších fasád v celom rozsahu objektu rekonštruovať podľa pôvodných, ktoré sa zachovali na západnom krídle objektu tak, ako sú vyznačené v nákrese /viď Pamiatková obnova - položkové tabuľky č.115/. Omietky budú vápenné hladené.

Farebnosť - paspartovanie okenných otvorov, pilierov a stlačených oblúkov je biele. Zrkadlá a časti vyznačené v nákrese tmavšie, zlatý oker. Paspartovanie bude naznačené nutou v omietke.

Inžinierske siete

V súčasnosti nevyhovujúce platným STN normám. Do objektu bude potrebné zaviesť vodu, urobiť odkanalizovanie /aj zrážkovej vody/, vykurovací systém určí projektant s ohľadom na pamiatkovú podstatu objektu. Všetky zvody, stúpačky

zapustiť do muriva, elektroinštaláciu zasekať pod omietku, výber osvetľovacích telies podriaďiť pamiatkovému charakteru žrebčína. Odstrániť vzdušné elektrické vedenie, hlavný prívod riešiť zo stožiarovej trafostanice podzemným káblom. Vyriešiť dvorové osvetlenie.

3.2. Požiadavky na terénne a sadové úpravy.

Úprava vnútorného dvora a okolia žrebčína je v súčasnej doba nevyhovujúca. Okolie je zastavané hospodárskymi objektmi z obdobia socializmu, priamo vo dvore stojí čistička obilia. V ochrannom pásme žrebčína nesmie dôjsť k novej nevhodnej výstavbe. Čistička obilia musí byť odstránená. Pretože došlo k dlhodobému nárastu terénu vo dvore, ako aj v bezprostrednej blízkosti stavby, bude potrebné upraviť niveletu terénu do pôvodného stavu. Po obvode objektu je potrebné vybudovať okapový chodník /z časti je vybudovaný z dvorovej strany severného krídla/ a odvod zrážkovej vody do kanalizácie.

Z dvora sa musia odstrániť betónové panely, plocha sa zatrávni a v závislosti od dispozičného riešenia vnútorných priestorov sa budú riešiť komunikácie / štrk, kamenné platne/, vysadí sa nízka zeleň / eventuálne riešiť parkúr/.

V prípade pôvodnej funkcie využitia objektu ako žrebčína bude potrebné vybudovať pastevné výbehy, ktoré musia byť voľne prístupné z objektu /maštale žriebäť a z časti aj kobýl/ V okolí žrebčína sa musia vyčleniť desiatky hektárov voľných lúk a pasienkov .

3.3. Osobitné požiadavky na projektovú dokumentáciu, realizáciu, využitie a sprístupnenie priestorov pamiatky.

Prípravná dokumentácia existujúca

- zameranie objektu v M 1: 50 /PÚK 1979/
- pamiatkový výskum /PÚK 1979/
- Zámer obnovy pamiatky / KÚŠPSOP 1987/
- Program pamiatkových úprav / KÚŠPSOP 1987/

Požadovaná prípravná dokumentácia

- statický prieskum a návrh statického zabezpečenia objektu žrebčína

Požadovaná projektová dokumentácia

- Projekt pre stavebné povolenie
- Projekt sadových úprav
- Realizačný projekt

Všetky stupne projektovej dokumentácie bude potrebné v rozpracovanosti konzultovať s odbornými pracovníkmi pamiatkovej starostlivosti /PÚK Bratislava/. Pri riešení dispozície maštali je nutné s ohľadom na dodržanie vhodnej mikroklimy / vlhkosť, teplota, výmena vzduchu/ spolupracovať so stavebným fyzikom.

Požiadavky na realizáciu

Pri pamiatkovej obnove objektu žrebčína je potrebné počítať s veľkým podielom atypických prác, technológií a klasických materiálov. Stavba, ktorej finančný objem sa predpokladá približne 400 mil. SK, bude realizovaná na etapy, v prvom rade je nevyhnutné zakrytie reprezentačnej časti, statické zabezpečenie

klenieb na II. podlaží / hlavne južné krídlo/, pilierov a výmena krytiny v plnom rozsahu.

Priebeh celej stavebnej obnovy musí byť sledovaný aj pracovníkom pamiatkovej starostlivosti. Pamiatka po obnove musí byť v určitom režime prístupná verejnosti.

3.4. Požiadavky na reštaurátorské práce.

Charakter umelecko-remeselných prác bude mať ošetrovanie kamenných článkov /portálov, pilierov, šambrán/, ozdobných mreží, kovaných dverí, výroba nových prvkov / dvere, kovania, mreže/ a vyspravenie omietok /rímsy, lizény/.

3.5. Urbaniaticko-architektonické podmienky.

Plánovaná obnova zvýrazní architektonické kvality objektu, sadovými a terénnymi úpravami sa zvýši kvalita bezprostredného okolia žrebčína.

3.6. Celkové predpokladané náklady.

Podľa aproximatívneho výpočtu štúdie „Revitalizácia cisárskeho barokového objektu – Žrebčín Kopčany“

Žrebčín objekt - stavebná časť

Žrebčín objekt - stavebná časť

Prízemie : 5760 m² x 30.000.-Sk = 172.800.000.-Sk

Poschodie : 5760 m² x 30.000.-Sk = 172.800.000.-Sk

Suterén : = 24.400.000.-Sk

Spolu **370.000.000.-Sk**

Spevnené plochy a parkové úpravy

14 400 m² 40.000.000.-Sk

Dostihová dráha so zázemím

100 000 m² 60.000.000.-Sk

2.Stavebno-technické riešenie – nový stav

2.1 Dispozičné riešenie a technické riešenie

Krídlo A – severné

Suterén – Nachádzajú sa tu tri suterénne priestory. Stavebné práce sa zrealizujú podľa „Návrhu pamiatkovej obnovy“.

Využitie – lapidárium, sklady, neštandardné posedenia

Prízemie – Prejazdom je rozdelené na dve samostatné časti. Stavebné práce sa zrealizujú podľa „Návrhu pamiatkovej obnovy“.

Západná časť je určená pre prevádzkové priestory jazdeckého a agroturistického centra so zázemím. Východná časť obsahuje priestor kaplnky s dvoma prevádzkovými priestormi, ktorá bude slúžiť ako univerzálny priestor (svadby, krsty, vzdelávanie, koncerty) Za priestormi kaplnky je centrálna administratíva hotelovej ubytovacej časti a východ krídla uzatvára vinotéka s prepojením na reštauračnú časť

Poschodie - Komunikačným schodiskom je rozdelené na dve časti. Stavebné práce sa zrealizujú podľa „Návrhu pamiatkovej obnovy“.

Západná časť je určená na ubytovanie členov jazdeckého klubu, ich hostí a privátnych jazdcov. Východná časť za kaplnkou, ktorá je cez dve podlažia začína hotelové ubytovanie so zázemím a pokračuje až po objekt „Malý kašielik“, ktorý túto časť uzatvára

Krídlo B – východné

Prízemie – Malým kašielikom umiestneným v strede krídla je rozdelené na tri samostatné časti. Stavebné práce sa zrealizujú podľa „Návrhu pamiatkovej obnovy“. Severná časť začína vinotékou s prepojením na reštauračnú časť a kuchyňu s možnosťou prepojenia na reprezentačné priestory kašielika. Severná časť krídla B a východná časť južného krídla C sú určené priestorom remeselného dvora (prevádzkovateľ ÚĽUV Bratislava)

Poschodie - Stavebné práce sa zrealizujú podľa „Návrhu pamiatkovej obnovy“. Severná a južná časť je určená pre hotelové ubytovanie so zázemím. Na I. poschodí kašielika sa nachádzajú reprezentačné priestory a informačné centrum.

Krídlo C – južné

Prízemie – Prejazdom je rozdelené na dve samostatné časti. Stavebné práce sa zrealizujú podľa „Návrhu pamiatkovej obnovy“.

Západná časť je určená pre ustajnenie koní jazdeckého a agroturistického centra so zázemím. Východná časť obsahuje priestory remeselného dvora (prevádzkovateľ ÚĽUV Bratislava). Časť priestoru možno vyčleniť pre archeologický ústav

Poschodie - Stavebné práce sa zrealizujú podľa „Návrhu pamiatkovej obnovy“. Severná a južná časť je určená pre hotelové ubytovanie so zázemím.

Krídlo D – západné

Prízemie – Prejazdom je rozdelené na dve samostatné časti. Stavebné práce sa zrealizujú podľa „Návrhu pamiatkovej obnovy“.

Južná aj severná časť je určená pre ustajnenie koní jazdeckého a agroturistického centra so zázemím.

Poschodie - Stavebné práce sa zrealizujú podľa „Návrhu pamiatkovej obnovy“. Priestory južnej a severnej časti sú určené pre vzdelávacie centrum so zázemím spojené priamo v tých istých priestoroch s atypickou filozofiou umiestnenia muzeálnych exponátov.

3. Statická obhliadka-stupeň I. Podľa znaleckého štandardu-vizuálna obhliadka

- charakteristika objektu / celkový opis objektu, vek, osadenie v teréne, prehľad použitých materiálov a konštrukcií, vykonané zmeny a úpravy, poruchy odstraňované v čase užívania, informácie od užívateľov objektu, plánovaná životnosť objektu/-fyzický stav konštrukcií / trhliny, pretvorenia, vlhkosť a pod./, možné príčiny porúch-zmeny v bezprostrednej blízkosti objektu / zmeny v hladine podzemnej vody, zdroje dynamických účinkov, havárie a rekonštrukcie inžinierskych sietí, stavebná činnosť v blízkosti objektu, globálne statické zhodnotenie nálezu a prognostika /bez statických výpočtov/ možný dopad na jestvujúce nosné konštrukcie a návrh opatrení

Hlavné právne predpisy

- Zákon č. 50/1976 Zb., z 27. apríla 1976 o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení zákona č. 103/1990 Zb., zákona č. 262/1992 Zb., zákona NR SR č. 136/1995 Z.z., zákona NR SR č. 199/1995 Z.z., nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 286/1996 Z.z., zákona NR SR č. 229/1997 Z.z., zákona č.175/1999 Z.z. a zákona NR SR č. 237/2000 Z.z.
- Stavebný zákon č. 237/2000 Zz.
- Vyhláška 453 MŽP z 22.12.2000
- Vyhláška SÚBP a SBÚ č. 374/90 Zb., ktorou sa ustanovujú požiadavky na zaistenie bezpečnosti práce a technických zariadení pri stavebných montážnych a držiavacích prácach, pri výrobe stavebných hmôt, ich skladovaní a manipulácii a pri prácach súvisiacich so stavebnou činnosťou
- Zákon č. 90/1998 Zz. o technických požiadavkách na výrobky sa ustanovujú základné povinnosti dodávateľov stavebných prác, povinnosti pri odovzdávaní staveniska a príprave stavieb
- Zákoník práce - Zákon č. 272/1994 Z. z. o ochrane zdravia ľudí, Zákon č. 30/1996 Zz. o ochrane zdravia ľudí, Zákon č. 330/1996 Zz. O bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci

Konštrukčno – technický popis stavby :

Žrebčín bol postavený ako hospodárska stavba s obytným kaštielikom situovaným v strede východného krídla. Stavba štvorcového pôdorysu s centrálnym dvorom – skladá sa zo štyroch krídel orientovaných približne podľa svetových strán. V tomto projekte sú krídla označené :

A-severné, B východné, C južné, D západné.

Vonkajšie rozmery stavby :132x122 m

Šírka krídel : A 11.2 m B,C,D 13.2m

Ide o 270 ročnú, čiastočne podpivničenú murovanú stavbu s dvoma nadzemnými podlažiami. Historicky pôvodná dvojpodlažná obytná časť „Kaštielik“ sa nachádza v strede východného krídla. Prízemie krídla A je konštrukčný trvojtrakt, B jedno, dvoj a trojtrakt na kamenných stĺpoch , C jednotrakt, D jedno a trojtrakt na kamenných stĺpoch.

Žrebčín je prestrešený unikátnou lomenou parabolickou klenbou s lunetami a pokrytý keramikou krytinou. Exteriérové plochy strechy a vikierov nad lunetami sú vymurované ako rovinné plochy. Úžľabia strešných rovín sú oblé. Krytina – keramická bobrovka ukladaná do maltového lôžka dodnes pokrýva väčšinu plochy strechy. Zrážkové vody zachytené na streche boli usmerňované plechovými chrličmi. Dažďová kanalizácia zberajúca vodu z chrličov údajne existovala, ale týmto prieskumom zistená nebola. Ak by sa nález potvrdil, treba zberače obnoviť v plnom rozsahu. Klenby nad prízemím sú typické barokové sférické-eliptické, vystužené kovanými ťahadlami so stredovým šponovacím zámkom a koncovými závlačkami. Steny prízemia sú vymurované zo zmiešaného kamenného-tehlového muriva. Klenby výlučne z plných pálených tehál na vápennú maltu.

Stavba je pravdepodobne založená na základových pásoch podopretých drevenými pilótami (vo vyššom stupni projektu odporúčam sondou preveriť).

Základovú pôdu tvoria máloúnosné fluválne piesčité a štrkopistčité zeminy. Na stavbe bolo použité minimum dreva z dôvodu minimalizácie požiarneho rizika. Vo južnom krídle „C“ je to drevená podlaha II.NP (podkrovia). Kaštielik umiestnený v strede východného krídla bol postavený ako baroková obytná stavba s nižším

požiarnym rizikom než hospodárska časť žrebčína. Pri tejto stavbe bolo povolené použiť drevo na stropy a krov. Okrem týchto dvoch prípadov na stavbe nebolo použité drevo z dôvodu prísnych protipožiarnych opatrení.

Použité stavebné materiály, požiarne odolnosť

Životnosť stavby je úmerná použitým stavebným materiálom, požiadavkám doby a staveľskému dôvtipu. Žrebčín je 270 ročná stavba, ktorá okrem kašielika dodnes prežila a zachovala si skromné úžitkové vlastnosti. Hoci je objekt minimálne 100 rokov bez údržby, je stále schopný poskytnúť ustajnenie pre 20 koní, kancelárie pre jazdecký klub so skromným ubytovaním, sezónne spoločenské priestory, sklady, priestory pre pneuservis.....

Základným stavebným materiálom je tehla, kameň, kované ťahadlá, keramická škridl'a – všetko nehorľavé materiály. Jedinou výnimkou bol kašielik a podlaha II.NP východného krídla, kde bolo použité drevo. Stajne, maštale, žrebčiny boli do 18.stor postavené väčšinou z dreva v ktorých sa uskladňujú ľahkohorľavé krmivá (seno) a podstielka (slama). Riziko vzniku požiaru bolo mimoriadne vysoké, zvlášť v 18.storočí, keď sa svietilo lampášmi. Rozhodnutiu o vybudovaní cisárskeho žrebčína v Kopčanoch predchádzal okrem iného aj požiar žrebčína v českých Kladruboch. Kone a konské záprahy boli v 18. storočí jediným dopravným prostriedkom. Celé vtedajšie hospodárstvo a armáda stála na konských kopytách. Žrebčín bol podľa dnešných kritérií „automobilkou“ ktorá produkovala konské sily s ktorými bol život človeka bytostne prepojený. Zadanie projektu stavby určite obsahovalo „najvyššiu možnú mieru požiarnej bezpečnosti“. Tradične drevená strecha bola zamietnutá a nahradená odvážnym typom konštrukcie - nehoľavou tehlovou parabolickou (zalomenou) klenbou pokrytou pálenou keramickou krytinou ukladanou do vápennej malty. Ide o unikátnu konštrukciu bez kúska dreva, ktorá ctí projektanta a staviteľa.

Jedinú požiarne výnimku dostal reprezentatívny kašielik v ktorom sa však neuskladňovali horľavé materiály a bol stavbou s nižším požiarne rizikom. Pokiaľ by barbarsky z kašielika neurobili pálenicu v ktorej sa pod kotlom kúrilo otvoreným ohňom, kašielik by do tla nezhorel a zachoval by sa dodnes. Dôkazom vysokej požiarnej bezpečnosti je aj požiar skladovaného materiálu v severnom krídle, po ktorom zostali iba „očmudené“ steny, ale inak ku žiadnemu hmotnému zániku nedošlo. Keby aj zhorelo všetko skladované seno a slama naraz, stavba by sa nezrútila. V tom bol žrebčín dokonalou stavbou strategického významu v ktorej sa rodili ušľachtilé kone. Mnohé z nich však sám človek zabil v nezmyselných vojnách – najmä v 7-ročnej vojne mladej Márie Terézie proti pruskému kráľovi Fridrichovi II. (nazývanom aj Veľkým ?!) a ktorému Voltaire napísal, že je „posadnutý duchom vojny“.

Klimatické deštrukčné činitele a ich vplyv na stavbu

Všetky stavebné diela vytvorené človekom považuje „Zem“ za niečo cudzie, čo sama nevytvorila, čo narúša prirodzenú rovnováhu a usiluje aby ich zo seba „striasla“. Biblia o tom výstižne píše (Kaz. 1) „Príroda neustáva vo svojom behu“ a ďalej „Jedno pokolenie prichádza, iné odchádza, Zem však stojí naveky“. Zem stojí naveky, nie stavby – tie všetky raz spadnú a zem ich pochová. Žrebčín postupne zaniká od roku 1828, keď prestal byť žrebčínom a stal sa súčasťou Holíčskeho panstva.

Hlavnými deštrukčnými činiteľmi sú prírodné sily, živly ktoré človek nevie a nemôže ovládať (klimatické vplyvy). Voda, vietor, dážď, oheň, mráz, biotické činitele, čas, zemetrasenie a samotný človek. V prípade nášho žrebčína môžeme oheň vylúčiť – už nemá čo horieť, dokonca ani bleskom nemuselo nebo metať, stačilo zopár

pripitých hláv a vidina rýchleho zisku z pálenky....človek spálil čo iný pred ním vybudoval.

Zemetrasenie je síce hrozbou, ale Kopčany stoja v oblasti s nízkym stupňom seizmického zaťaženia. Z deštruktívnych činiteľov ostáva voda a znova ten nebezpečný dvojnásobný tvor - človek. Voda má 3 skupenstvá – kvapalné, plynné a pevné. Každé z nich predstavuje špecifické nebezpečenstvo pre stavbu. Zrážková voda sústreďovaná do úžľabí a chrličov prúdom spláchla omietku a obnažila murivo. Doň sa v zimnom období zahryzáva voda meniac skupenstvo na ľad. Ak rátame za 1 zimné obdobie približne 20 zmrazovacích cyklov, pri veku stavby 270 rokov ide spolu o rádovo 5400, teda tisícky cyklov !

Krytina sa doteraz držala skvele. Na väčšine plochy je stále funkčná, ale najkritickejšie miesta – úžľabia a hlavne chrliče sú na konci životnosti. Dielo skazy krytiny umocňuje útok machov, lišajov a dokonca aj stromovej náletovej zelene s rozsiahlym koreňovým systémom zahryznutým do muriva . Netesnosti umožňujú prienik zrážkovej vody do lomených klenieb podkrovia. Sú miesta, kde „tečie ako cez rešeto“ skrz klenbu do priestorov podkrovia. Hydroerózia vyplavuje maltu, ktorá je mäkkšia než tehla, mráz vyhlodáva diery do všetkého, čo mu príde do cesty. Tam, kde sú vlhkostné a svetelné podmienky, rastú zelené riasy, kde len vlhkostné rastú povlaky húb a lišajov. Kapilárna vzliňavosť je fyzikálny zákon bez ktorého by nemohlo byť na Zemi nič živé. Ide o „abnormálny“ jav, kedy voda môže prúdiť v tenkých kapilárach úplne nelogicky smerom nahor – proti zemskej gravitácii. Tak sa dostáva zo zeme cez jemné cievy (kapiláry) do všetkých rastlín od centimetrovej trávy až po desiatky metrov vysoké vrcholce stromov. Ak sa v zemi ocitne kamenný alebo kamenno-tehlový základ, rovnakým princípom nasáva zemnú vlhkosť. Od maximálneho stupňa nasýtenia v zemi až po tzv. prirodzenú vlhkosť vo vrchole. Pre človeka a zvieratá je to nielen nepríjemné, ale aj zdraviu škodlivé. Najcitlivejšie reagujú ožrebené kobyly, ženy v očakávaní a po narodení malé žriebätká – jednoducho to, čo voláme „slabé jedince“.

Stupeň zavlhnutia je priamoúmerný prísunu vody. Zrážková voda žrebčína je usmernená mimo objekt chrličmi – oblým plechom v tvare vyplazeného jazyka. Prúdy vody dopadajú priamo na zem alebo stenu bez toho, že by boli odvádzané dažďovým žľabom, alebo kanalizáciou mimo objekt. Údajne existoval zberný systém, ale niet po ňom viditeľnej stopy. Takto môže sústreďovaná zrážková voda prenikať priamo do podlažia odkiaľ ju „nasávajú“ základy a obvodové steny. Ak by sme napočítali priemerné ročné zrážky ktoré dopadnú na strechu, prepočítali na 1 chrlič a prenásobili rokmi, išlo by o závažné hektolitry vody, ktoré prenikli do podlažia pod každým chrličom. Aby sme neostali len pri konštatovaní – skúsime urobiť prepočet podľa informácií z SHMÚ.

Priemerný dlhodobý ročný úhrn zrážok v SR [zdroj SHMÚ] je cca 760 mm.

Plocha strechy pripadajúca na 1 chrlič je : 43.8 m²

43.8 m² x 760 mm H₂O = cca **33.333** litrov/1chrlič/1rok

slovom : tridsaťtisícettridsaťtriatrida stíbrných.... litrov vody na 1 chrlič a rok.

Ak by sa jednalo o menej významnú stavbu pri ktorej sa šetrilo na základoch, stavba by po 270-tich rokoch nejestvovala. Tak obrovské množstvo vody sústredené chrličmi do podzákladia by spôsobilo sufóziu (vyplavenie jemných častíc piesčitých zemín), následne sadnutie základov, zmenu okrajových podmienok statického pôsobenia klenieb a ich zrútenie. Štrko-piesčité zeminy podlažia fluvialného pôvodu majú pomerne nízku únosnosť, uľahnutosť a vysokú stlačiteľnosť (nízky deformačný modul). Podľa súčasne platnej STN 731001 Základová pôda pod plošnými základmi

sa na takýchto zeminách nesmie zakladať bez zvláštnych opatrení. Zároveň na stavbe s pôdorysnými rozmermi 122x132 m nie sú badateľné významné statické poruchy – trhliny ohrozujúce bezpečnosť stavby. Je teda správne domnievať sa, že stavba je založená na drevených pilótach podobne ako Bazilika sedembolestnej Panny Márie v Šaštíne postavená v rovnakom období.

Poznámka : [1736 - 16. júla posviacka základného kameňa baziliky v Šaštíne. Stavebné práce sa začali pod vedením Jána Damianiho, staviteľa z Viedne. Neskôr stavbu viedol Matej Vépy. 1748 - bola dokončená stavba a strecha nad kostolom a v roku 1751 bol zastrešený aj kláštor.] **Je vysokoppravdepodobné, že skúsenosti so zakladaním baziliky sa preniesli aj na zakladanie žrebčína, ktorého výstavba začala o 2 roky neskôr v r. 1738.**

Takže, projektantovi, staviteľovi a investorovi po 270 tich rokoch patrí obrovské uznanie za bezchybné založenie objektu ! Záverom ku tejto kapitole – hlavným deštruktívnym klimatickým činiteľom pôsobiacim na stavbu je **dažd'ová voda**, ktorá preteká cez početné diery v streche a ničí podkrovné klenby. Tá istá voda je sústreďovaná chrličmi priamo do podzákladia stavby. Podlažie je nasycované, v zime premrzá a počas leta vysychá. Na základe tejto diagnózy bude ťažisko stavebných zamerané na odstránenie tejto naďalej pretrvávajúcej príčiny postupnej devastácie objektu. To znamená na obnovu strechy a odvedenie chrličmi sústreďovaných zrážkových vôd mimo objekt. Špecifické zavlhnutie objektu zhora aj zdola treba odstrániť dômyselným autonómnym systémom

Objekt s **havarijnou poruchou** (čiastočným **hmotným zánikom**) - bezpečnosť a úžitkové vlastnosti objektu ako celku sú častí vážne ohrozená.

Ostatné časti objektu hodnotím stupňom : IV. t.j. Objekt s **významnou poruchou** - podstatne znížená bezpečnosť, hospodárna životnosť a úžitkové vlastnosti, objekt nie je však po stránke bezpečnosti ohrozený.

Tak, ako zadĺžené panstvo Jozefa Csobora kúpil v r.1786 František Lotrinský a v duchu doby dokázal vybudovať z neho prosperujúci žrebčín, tak aj dnešná doba mieru a otvárania hraníc poskytuje priestor na naplnenie životaschopného projektu revitalizácie žrebčína.

Ak bol v 18.storočí business plánom prestížny a výnosný chov koní, v 19. a 20. storočí pálenie pálenky a chov dobytky, dnes to môže byť perspektívna agroturistika na slovenskočesko-rakúskom pomedzí. Motívujúcim faktorom obnovy je reálna možnosť záchrany a vzkriesenia vzácných historických atribútov tejto unikátnej stavby v kultúrnej krajine akou Slovensko je.

B2.2 Riešenie dopravy

Dopravné pripojenie objektu je priamo na jestvujúci dopravný systém obce Kopčany .

B2.3 Starostlivosť o životné prostredie

Revitalizácia objektu a jeho prevádzka nebude mať negatívny vplyv na životné prostredie. Stavba nebude zdrojom škodlivín, exhalátov a hluku. Stavebné riešenie po priestorovej stránke má požadované podmienky, dostatočné prirodzené osvetlenie a vetranie.

B2.4 Starostlivosť o bezpečnosť práce

Realizované objekty nie sú zdrojom ohrozenia zdravia a rizikových vplyvov.

B2.5 Protipožiarne zabezpečenie stavby

Protipožiarne zabezpečenie stavby bude spracovaná v samostatnej časti spracovaná v zmysle vyhlášky MV SR č.94/2004 Z.z., STN 92 0201-1 až 4 a nadväzujúcich noriem.

Elektroinštalácia

Projekt elektroinštalácia bude spracovaný v samostatnej časti prevedený v zmysle STN 33 0300 do príslušných prostredí stanovených odbornou komisiou.

Vykurovanie

Projekt elektroinštalácia bude spracovaný v samostatnej časti. Vykurovací systém aj vykurovacie telesá budú inštalované v súlade s vyhláškou MV SR č.95/2004 Z.z.

Zariadenia pre protipožiarne zásah

Príjazd pre požiarne vozidlá je zabezpečený zo všetkých strán príjazdovými komunikáciami obce Kopčany o min. šírke 3m až ku vstupu do objektu, s únosnosťou na zaťaženie jednou nápravou vozidla je najmenej 80 kN, v zmysle § 82 vyhlášky MV SR č.94/2004 Z.z.

Požiarne voda pre žrebčín bude zabezpečená z existujúcich vonkajších a vnútorných podzemných požiarnych hydrantov DN80 na vodovodnom potrubí DN 100 na miestnej komunikácii vo vzdialenosti do 200m od objektu žrebčina

Zabezpečenie objektu elektrickou požiarou signalizáciou sa v zmysle STN 73 0875 sa požaduje.

B3. Technické vybavenie

B3.1 Zdravotechnika

Kanalizácia

Bilancia splaškových odpadných vôd

Zemné práce

Vodovod

Predpokladaná spotreba vody

Teplá voda

Zemné práce

Plynovod

Prepočet NTL prípojky

Plynovod všeobecne

Vnútorný plynovod

Vonkajšia časť domového plynovodu

Zemné práce

Zariaďovacie predmety a armatúry

B3.2 Vykurovanie

Spotreba tepla

Tepelný zdroj

Popis vykurovania

Požiadavky na elektroinštaláciu

Požiadavky na zdravotníctvo

B3.3 Vonkajšie silnoprúdové rozvody – Prípojka NN

Realizácia v stávajúcom objekte

B3.4 Umelé osvetlenie a vnútorné silnoprúdové rozvody, bleskozvod, slaboprúd

Ochrana pred úrazom elektrickým prúdom v normálnej prevádzke

Technický popis

Zásuvková elektroinštalácia.

Svetelná elektroinštalácia.

Rozvádzače RS a RG

Uzemnenie

Bleskozvod.

Štátny telefón